

საქართველოს
ახალგაზრდა
იურისტთა
ასოციაცია

საარჩევნო ელექტრონული
ტექნოლოგიების დანერგვის ქართული
გამოცდილება და პერსპექტივები

საარჩევნო ელექტრონული
ტექნოლოგიების დანერგვის
ქართული გამოცდილება და
პერსპექტივები

ანგარიშის მომზადება შესაძლებელი გახდა საქართველოში ნორვეგიის საელჩოს ფინანსური მხარდაჭერით. დოკუმენტში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის მხოლოდ საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციას და მისი შინაარსი, შესაძლოა, არ გამოხატავდეს დონორი ორგანიზაციის შეხედულებებს.

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

გამოცემის ხელმძღვანელები: ნონა ქურდოვანიძე
ნანუკა ყრუაშვილი

ავტორი: ნიკოლოზ ოდიკაძე

რედაქტორი: ხათუნა ყვირალაშვილი

ტექ. რედაქტორი: ირაკლი სვანიძე

აიწყო და დაკაბადონდა
საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციაში.
ჯ. კახიძის ქ.15 თბილისი 0102 საქართველო
(+995 32) 295 23 53, 293 61 01

აკრძალულია აქ მოყვანილი მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება
კომერციული მიზნით, ასოციაციის წერილობითი ნებართვის გარეშე

© 2024, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შესავალი	5
კვლევის მიზნები და მეთოდოლოგია	7
1. არჩევნებში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო გამოცდილება, ალიანებული კრიტერიუმები და რეკომენდაციები	8
2. რას გულისხმობს ელექტრონული არჩევნების ქართული მოდელი	12
3. ელექტრონული არჩევნების სამართლებრივი ჩარჩო და დანერგვის პროცესი	13
3.1. პოლიტიკური კონტექსტი	13
3.2. სამართლებრივი ჩარჩო და იმპლემენტაცია	15
3.3. 2022 წლის დეკემბერში საარჩევნო კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებები	19
2023 წლის 29 აპრილის ქუთაისის საკრებულოს შუალედური არჩევნების შეფასება	25
1. საიას სადამკვირვებლო მისია	25
2. არჩევნების წინა პერიოდი და პოლიტიკური კონტექსტი	25
3. საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტება	27
4. კენჭისყრის დღე და ელექტრონული ტექნოლოგიები	28
4.1. საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით	29
4.2. ამომრჩეველთა ინფორმირებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მომზადების პრობლემები	30
4.3. ელექტრონული აპარატების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული ხარვეზები	31
4.4. ხმის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები	32
4.5. ამომრჩევლის ადრიცხვა	33
2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნების შეფასება	32
1. საიას სადამკვირვებლო მისია	34
2. არჩევნების წინა პერიოდი და პოლიტიკური კონტექსტი	34
3. საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტება	35
4. საკანონმდებლო ცვლილებები	36

5. კენჭისყრის დღე და ელექტრონული ტექნოლოგიები	37
5.1. ამომრჩეველთა ინფორმირებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მომზადების პრობლემები	37
5.2. ელექტრონული აპარატების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული ხარვეზები	38
5.3. ხმის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები	38
5.4. საარჩევნო უბნებზე ამომრჩევლის უკანონო აღრიცხვა	38
6. 1-ელ ოქტომბერს ჩატარებული შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების და ამ არჩევნებზე გამოყენებული ელექტრონული საშუალებების აუდიტი	40
4. რეკომენდაციები	43

შესავალი

საარჩევნო პროცესში ელექტრონული ტექნოლოგიების სრულფასოვნად დანერგვა ხანგრძლივი პროცესია და მისი წარმატებული იმპლემენტაცია მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული. რეფორმის სირთულეს განაპირობებს, ერთი მხრივ, პროცესის ტექნოლოგიური, ლოჯისტიკური უზრუნველყოფა, ხოლო, მეორე მხრივ, ამომრჩევლის ქცევის ცვლილება და ელექტრონულ საშუალებებთან ადაპტირება. მნიშვნელოვანია, რომ ამომრჩეველი ენდობოდეს პროცესს და ხვდებოდეს მის ლოგიკას.

არჩევნებზე ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენება არ შეიძლება იყოს თვითმიზანი. მნიშვნელოვანია, რომ გონივრულად მოხდეს საარჩევნო პროცედურებთან მათი მორგება, პრაგმატულად განისაზღვროს ამ ტექნოლოგიების დანერგვის ტემპი და მასშტაბი.

ამდენად, მასშტაბური და წარმატებული რეფორმის განსახორციელებლად საარჩევნო ადმინისტრაციას მნიშვნელოვანი ძალისხმევის გაწევა მართებს, რათა ელექტრონული საშუალებების დანერგვის შედეგად მიღებული სიკეთეები არ დაიჩრდილოს ტექნოლოგიების მიმართ მათი და ამომრჩევლების გაუცხოებით. პროცესის გასაიოლებლად და საარჩევნო ადმინისტრაციის ეფექტიანობის გასაზრდელად, სისტემის გამართულ მუშაობას და თანმდევი ხარვეზების თავიდან აცილებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს.

პილოტირების ფარგლებში, 2018 წლიდან 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის ჩათვლით, ელექტრონული წესით 8 არჩევნები ჩატარდა.¹ კონკრეტული საარჩევნო ელექტრონული საშუალებები, მათი გამოყენების პროცედურები და პირობები ყოველ ჯერზე ცესკოს დადგენილებით განისაზღვრა.² საია აქტიურად აკვირდებოდა ტექნოლოგიების დანერგვის პროცესს, თანამშრომლობდა ცესკოსა და პარტნიორ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

¹ ელექტრონული ტექნოლოგიები საპილოტე რეჟიმში იყო გამოყენებული შემდეგ არჩევნებზე: 2018 წლის 13 მაისის ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს შუალედური არჩევნები, 2019 წლის 19 მაისის საკრებულოს შუალედური არჩევნები ტყიბულასა და წყალტუბოში. 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები, 2022 წლის 2 აპრილის საქართველოს პარლამენტისა და მუნიციპალიტეტის საკრებულოს შუალედური არჩევნები, სენაკის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური არჩევნები, 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნები, 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნები. საია ფიზიკურად დააკვირდა 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებიდან მოყოლებული საარჩევნო ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარებულ ყველა არჩევნებს, გარდა 2022 წლის 1-ლი ოქტომბრის სენაკის შუალედური არჩევნებისა.

² 2017 წლის 26 ივლისს საქართველოს ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას (ცესკო) საარჩევნო კოდექსით მიენიჭა უფლებამოსილება, გარდამავალ პერიოდში (2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებამდე) შუალედური ან/და რიგგარეშე არჩევნების ჩატარების შემთხვევაში, ხმის დათვლისა და შედეგების შემაჯამებელი ოქმის შედგენის პროცედურები ელექტრონული საშუალებებით განხორციელებინა. ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებული ჩანაწერი კიდევ უფრო გაფართოვდა 2021 წლის 28 ივნისს მიღებული საკანონმდებლო რეგულირებით. ახლებური ჩანაწერით, ცესკოს უფლებამოსილება მიენიჭა, მუნიციპალიტეტის ორგანოთა მომდევნო არჩევნებში (2021 წლის 2 ოქტომბრის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნები) ამომრჩეველთა რეგისტრაციის, ხმის მიცემის, ხმების დათვლისა და შედეგების შემაჯამებელი ოქმის შედგენის პროცედურები ელექტრონული საშუალებებით, მათ შორის, ფოტოსაძიებო სისტემის, ხმის დათვლის ვიდეოფიქსაციის, საარჩევნო ბიულეტენების სკანირებისა და ბარკოდირების საარჩევნო ბიულეტენების გამოყენების მეშვეობით განხორციელებინა. 2021 წლის დეკემბერში საარჩევნო კოდექსის გარდამავალი დებულებების თავში კვლავ გაჩნდა საარჩევნო ადმინისტრაციისთვის მსგავსი უფლებამოსილების მიმნიჭებელი ნორმა. 2022 წლის დეკემბერში კი საარჩევნო კოდექსს ახალი, VIII¹ თავი დაემატა სახელწოდებით „კენჭისყრა ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით“. კონკრეტული ელექტრონული საშუალებები, ისევე, როგორც მათი გამოყენების წესი და პირობები, ყოველ ჯერზე ცესკოს დადგენილებით განისაზღვრა.

2024 წლის საერთო საპარლამენტო არჩევნებზე ამომრჩევლის დაახლოებით 90% ისარგებლებს ტექნოლოგიური სიახლეებით.³ საარჩევნო ადმინისტრაციისა და პროცესში ჩართული სხვა მხარეების მიერ დაგროვილი გამოცდილების, ასევე, პილოტირების მიუხედავად, არჩევნების მასშტაბისა და მისი თანმდევი მზარდი დაძაბულობის გათვალისწინებით, ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვის ფინალური ტესტი სწორედ მომავალი საპარლამენტო არჩევნები იქნება.

გარდამავალი დემოკრატიის ქვეყნებში ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვა შეიძლება კარგი საშუალება იყოს საარჩევნო პროცესის მიმართ ნდობის განსამტკიცებლად, თუმცა ასევე მაღალია პროცესის დისკრედიტაციის რისკი. საია წლების განმავლობაში მიუთითებს ისეთ ფუნდამენტურ გამოწვევებზე, როგორებიცაა ამომრჩევლის ნების კონტროლი, მოსყიდვა, ადმინისტრაციული რესურსის გამოყენება და სხვა. ამ მავნე პრაქტიკის აღმოფხვრის გარეშე ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენება და საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ გაწეული შესაბამისი სამუშაო ვერ იქნება საკმარისი საარჩევნო პროცესის მიმართ ნდობის მაღალი ხარისხის მისაღწევად. ამ ფუნდამენტურ გამოწვევებთან გამკლავების გარეშე ამომრჩევლს მუდმივად ექნება განცდა, რომ მონაწილეობს პროცესში, რომლის შედეგი წინასწარ არის განსაზღვრული მმართველი პარტიის ხელთ არსებული არაერთი არასამართლიანი უპირატესობის გათვალისწინებით.

საარჩევნო პროცესისადმი ნდობას პირდაპირი კავშირი აქვს ქვეყნის პოლიტიკური სისტემის გრძელვადიან სტაბილურობასთან და განაპირობებს მოსახლეობის რწმენას დემოკრატიული ინსტიტუტების მიმართ. ევროპელი პარტნიორების მხრიდან სისტემური რეფორმის განხორციელების მოწოდება სწორედ ამაზე მიანიშნებს. საარჩევნო პროცესში ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვა არ უნდა გამოიყენებოდეს ფუნდამენტური პრობლემებიდან ყურადღების გადატანის საშუალებად.

³ „2024 წლის პარლამენტის არჩევნებში ამომრჩეველთა თითქმის 90% ხმას ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით მისცემს“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 6 თებერვალი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11031836-2024-tslis-parlamentis-archvebeshi-amomrchevelta-titkmis-90-khmas-elektronuli-teknologiebis-gamoqenebit-mistsems>, განახლებულია: 06.02.2024.

კვლევის მიზნები და მეთოდოლოგია

წინამდებარე ანგარიშში განხილული და შეფასებულია ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვის კუთხით საქართველოში არსებული გამოცდილება და თანმდევი გამოწვევები, 2021-2023 წლებში ჩატარებულ საერთო, შუალედურ და რიგგარეშე არჩევნებზე დაკვირვების შედეგად გამოვლენილი მიგნებები და საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ გადადგმული ნაბიჯები. დოკუმენტში გაანალიზებულია საარჩევნო კანონმდებლობაში არჩევნების გაციფრულების პარალელურად შესული ცვლილებები, ასევე, წარმოდგენილია პოტენციური რისკები. მიგნებებზე დაყრდნობით, დოკუმენტში მოცემულია შესაბამისი რეკომენდაციები. საანგარიშო პერიოდი მოიცავს 2021 წლის ოქტომბრიდან 2023 წლის ოქტომბრის ჩათვლით პერიოდს.

2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე და 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნები დოკუმენტში ცალ-ცალკე ანგარიშების სახით არის წარმოდგენილი.

2021 წლის 2 ოქტომბრის, 2022 წლის 2 აპრილის, 2023 წლის 29 აპრილისა და 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის არჩევნებზე ელექტრონული ტექნოლოგიების პილოტირების პროცესს საია ადგილზე, დამკვირვებლების მეშვეობით უწევდა მონიტორინგს. დანარჩენ შემთხვევებში კი, გაანალიზდა არჩევნების საკანონმდებლო ბაზა და ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მიერ წარმოდგენილი მონაცემები.

ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულია კვლევის სოციოსამართლებრივი (არადოქტრინალური), ასევე, შედარებით-სამართლებრივი და კონტექსტურ-სამართლებრივი (ისტორიული) მეთოდები. კვლევის ფარგლებში გაანალიზდა საიას სადამკვირვებლო მისიის ფარგლებში მოპოვებული ინფორმაცია და პრაქტიკა, ქართული საკანონმდებლო ჩარჩო, საერთაშორისო ორგანიზაციების რეკომენდაციები, კარგი პრაქტიკის დოკუმენტები და არჩევნებში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებული რელევანტური კვლევები.

1. არჩევნებში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო გამოცდილება, აღიარებული კრიტერიუმები და რეკომენდაციები

ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით, სხვადასხვა მასშტაბითა და ფორმით, არჩევნები დღესდღეობით მსოფლიოს 40-მდე ქვეყანაში ტარდება.⁴ საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ საარჩევნო ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვის პროცესი ყველა ქვეყანაში შეუქცევადი არ ყოფილა. არსებობს ისეთი მაგალითებიც, როდესაც ზოგიერთმა სახელმწიფომ ამ საშუალებების პილოტირების შემდეგ ისევ ტრადიციული წესით ჩაატარა არჩევნები.⁵ ზოგიერთი ქვეყანა შემდეგ გარკვეული ფორმით კვლავ დაუბრუნდა საარჩევნო ტექნოლოგიების გამოყენებას.⁶ ელექტრონული არჩევნების მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება სხვადასხვა სახელმწიფოში განსხვავებულია. ხალხის ნდობა სისტემის ეფექტიანობის შესაფასებლად უმნიშვნელოვანესია, თუმცა მხოლოდ საზოგადოებრივი განწყობა წარმატებული რეფორმის საწინდარი ვერ იქნება.

გერმანიაში 1998-იდან 2005 წლამდე საკმაოდ წარმატებული პილოტირების⁷ და პროცესის მიმართ საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილის ნდობის მიუხედავად, სახელმწიფო ელექტრონული სისტემიდან კვლავ ტრადიციულს დაუბრუნდა.⁸ ელექტრონული ხმის მიცემის კონსტიტუციურობის შესამოწმებლად გერმანიის ორმა მოქალაქემ ფედერალურ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიმართა.⁹ მოსარჩელები ამტკიცებდნენ, რომ შესაძლებელი იყო ხმის მიცემის აპარატებში ჰაკერული შეღწევა. სასამართლოს გადაწყვეტილება 2009 წელს გამოქვეყნდა.¹⁰ მან, მართალია, არ გამორიცხა ხმის მიცემის ელექტრონული საშუალებების გამოყენება, თუმცა განმარტა, რომ აუცილებელია არჩევნების გამჭვირვალობის მაქსიმალურად უზრუნველყოფა, რათა საზოგადოებამ პროცესის შემოწმება სპეციალიზებული ტექნიკური ცოდნის გარეშე შეძლოს.¹¹ ამგვარად, სასამართლომ ელექტრონული არჩევნების ჩატარების კონსტიტუციურობის არსებით წინაპირობად, ელექტრონულის პარალელურად, შედეგების არაელექტრონული ფორმით არსებობის და პროცესის საიმედოდ გადამოწმების შესაძლებლობა მიიჩნია.¹²

⁴ Is E-VOTING currently used in any elections with EMB participation? International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), ხელმისაწვდომია: <https://www.idea.int/data-tools/question-view/742>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁵ ვლადიმერ ნაფეტვარიძე, „ელექტრონული არჩევნები: უცხოური გამოცდილება“, პოლიტიკა N1, 2017.

⁶ 2023 წელს გერმანიაში გამართულ „სოციალურ არჩევნებზე“ ხმის მიცემა დისტანციურადაც იყო შესაძლებელი. გერმანიაში სოციალური არჩევნები ყოველ ექვს წელიწადში ერთხელ იმართება, რაც საშუალებას აძლევს ამომრჩეველს, აირჩიონ თვითმმართველობის საბჭო, რომელიც აკონტროლებს ჯანმრთელობისა და საპენსიო დაზღვევის ფონდებს. დაახლოებით 52 მილიონი ამომრჩევლით, ეს არჩევნები გერმანიაში სიდიდით მესამე ადგილზეა ევროპარლამენტისა და გერმანიის ფედერალური არჩევნების შემდეგ.

⁷ გამოიყენებოდა ჰოლანდიური კომპანია NEDAP-ის მიერ წარმოებული აპარატები.

⁸ The Constitutionality of Electronic Voting in Germany, National Democratic Institute, ხელმისაწვდომია: <https://www.ndi.org/e-voting-guide/examples/constitutionality-of-electronic-voting-germany>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁹ International Foundation for Electoral Systems and National Democratic Institute for International Affairs: Implementing and Overseeing Electronic Voting and Counting Technologies, 2013, გვ. 109.

¹⁰ Use of voting computers in 2005 Bundestag election unconstitutional, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2009/bvg09-019.html>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹¹ იქვე.

¹² იქვე.

სახელმწიფოებს სრული დისკრეცია აქვთ, გადაწყვიტონ, როგორი მოდელით ჩაატარებენ არჩევნებს. მიუხედავად იმისა, გამოიყენება თუ არა ელექტრონული ტექნოლოგიები, ნებისმიერი არჩევნები უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრ ვალდებულებებს და ე.წ. რბილი სამართლის პოლიტიკურად სავალდებულო მოთხოვნებს, როგორცაა ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის („უთო“) 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტი. მაღალი სტანდარტის, დემოკრატიული არჩევნების ჩასატარებლად სახელმწიფოებმა ასევე უნდა გაითვალისწინონ ინტერპრეტაციული დოკუმენტები, როგორცაა ICCPR-ის ზოგადი კომენტარები, საერთაშორისო კარგი პრაქტიკა, მაგალითად, სამართლის მეშვეობით დემოკრატიისთვის ევროპული კომისიის („ვენეციის კომისია“) საარჩევნო საკითხებში კარგი პრაქტიკის კოდექსი და უთოს/დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის („უთო/ოდირი“) არჩევნების მონიტორინგის ანგარიშები, მათი რეკომენდაციები.

ვენეციის კომისიამ 2002 წელს შეიმუშავა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო აქტი - „კოდექსი კარგი საარჩევნო პრაქტიკის შესახებ“ („კოდექსი“).¹³ არჩევნებთან დაკავშირებულ სხვა მნიშვნელოვან საკითხებთან ერთად, კოდექსი ელექტრონულ არჩევნებსაც მოიცავს. კომისია მიიჩნევს, რომ არჩევნებზე ელექტრონული საშუალებების გამოყენების დადებითი მხარეების მიუხედავად, მნიშვნელოვანია შესაძლო საფრთხეებზე ყურადღების გამახვილება.¹⁴ დოკუმენტის მიხედვით, საარჩევნო ბიულეტენები იმგვარად უნდა ჩამოყალიბდეს, რომ ამომრჩეველი არ დააბნიოს.¹⁵ გადათვლის მიზნებისთვის გათვალისწინებული უნდა იყოს ელექტრონულად გამონათული ნების მატერიალური ფორმით დაბეჭდვა.¹⁶ ხმის მიცემის ელექტრონული მეთოდები უნდა იყოს უსაფრთხო და სანდო.¹⁷ ისინი უსაფრთხოდ მიიჩნევა, თუ სისტემა გაუძლებს მიზანმიმართულ შეტევას.¹⁸ გარდა ამისა, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სისტემის გამჭვირვალობა, რაც გულისხმობს მისი გამართულად ფუნქციონირების შემოწმების შესაძლებლობას.¹⁹

ვენეციის კომისიის აზრით, ელექტრონული არჩევნები თავსებადია ევროპის საბჭოს სტანდარტებთან იმ პირობით, თუ დაცულია პრევენციული ზომები და ეს პროცესი თანხვედრაშია საარჩევნო საკითხებზე ევროპულ სტანდარტებთან.²⁰

კომისია მიუთითებს, რომ ელექტრონული არჩევნები უნდა აკმაყოფილებდეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი პროტოკოლის მე-3 მუხლს, რომლითაც ხელშემკვრელი სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას, არჩევნები ჩაატარ-

¹³ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Code of Good Practice in Electoral Matters, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/090000168092af01>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), On the Compatibility of Remote Voting and Electronic Voting with the Standards of the Council of Europe, Article 54, გვ. 11, ხელმისაწვდომია: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2004\)012.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2004)012.aspx), განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁵ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Code of Good Practice in Electoral Matters, გვ. 22, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/090000168092af01>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁶ იქვე.

¹⁷ იქვე.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Code of Good Practice in Electoral Matters, გვ. 22, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/090000168092af01>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁰ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), On the Compatibility of Remote Voting and Electronic Voting with the Standards of the Council of Europe, გვ. 3, ხელმისაწვდომია: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2004\)012.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2004)012.aspx), განახლებულია: 06.02.2024.

რონ თავისუფალ გარემოში, გონივრული ინტერვალით, ფარული კენჭისყრით, იმ პირობით, რომ ხალხს ექნება არჩევანის თავისუფლად გამოხატვის შესაძლებლობა.²¹ პრეცედენტული სამართლით, ამავე უფლებაში შედის ხმის მიცემისა და არჩევნებში მონაწილეობის ინდივიდუალური უფლება, საყოველთაობა და თანასწორობა.²²

ევროპის საბჭო ერთ-ერთი პირველი ორგანიზაცია იყო, რომელმაც წევრი ქვეყნებისთვის საარჩევნო პროცესში ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვასთან დაკავშირებით რეკომენდაციების შემუშავება დაიწყო. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა ელექტრონული ხმის მიცემის იურიდიულ, ტექნიკურ და ოპერატიულ სტანდარტებზე რეკომენდაცია 2004 წელს გამოსცა.²³ დოკუმენტის მიღებიდან 10 წლის შემდეგ ნათელი გახდა მისი განახლების საჭიროება.²⁴ 2017 წელს გამოცემულ მოდიფიცირებულ დოკუმენტში მოცემულია 49 საკითხი, რომლებშიც დეტალურადაა ასახული კონკრეტული სამართლებრივი ვალდებულებები არჩევნების საყოველთაობის, თანასწორობის, თავისუფლების, ფარულობის, გამჭვირვალობის, ანგარიშვალდებულების, სისტემის საიმედოობისა და უსაფრთხოების მიმართულებით.²⁵

ეუთო/ოდირის რეკომენდაციით, ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვამდე, სათანადო დრო უნდა დაეთმოს საჯარო დისკუსიებსა და ტექნოლოგიების შესწავლას, რაც გავლენას იქონიებს პროცესის მიმართ სანდოობის ხარისხზე.²⁶ საარჩევნო ადმინისტრაცია პასუხისმგებელია, წინასაარჩევნო პერიოდში უზრუნველყოს საზოგადოების ინფორმირება საგანმანათლებლო კამპანიების მეშვეობით.²⁷

ქვეყნებში, სადაც არჩევნები ელექტრონულად ტარდება, საარჩევნო კანონმდებლობასა ან საარჩევნო ადმინისტრაციის აქტებში დეტალურად უნდა განიმარტოს ტექნოლოგიების გამოყენების წესი.²⁸ კანონმდებლობით უნდა დარეგულირდეს სისტემის მონტაჟის, ჩართვის, ფუნქციონირების, გაჩერებისა და დახურვის, ასევე, ხმების შენახვის, დათვლისა და შეჯამების პროცედურები.²⁹

ამასთანავე, კანონმდებლობით უნდა განისაზღვროს ხმების გადათვლის, ასევე, დაკვირვების შესაძლებლობა და დამკვირვებლის უფლება-მოვალეობები. ხოლო, უსაფრთხოების თვალსაზრისით, ის უნდა შეიცავდეს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას სისტემაზე თავდასხმისთვის. სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში შეიძლება ზოგადად არსებობდეს ჩანაწერი კომპიუტერული დანაშაულების შესახებ,

²¹ იქვე.

²² იქვე.

²³ Recommendation Rec (2004)11 of the Committee of Ministers to member states on legal, operational and technical standards for e-voting, Strasbourg, 30 September 2004, ხელმისაწვდომია: [https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/KeyTexts/Recommendations/00Rec\(2004\)11_rec_adopted_en.asp](https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/KeyTexts/Recommendations/00Rec(2004)11_rec_adopted_en.asp), განახლებულია: 06.02.2024.

²⁴ Council of Europe adopts new Recommendation on Standards for E-Voting, ხელმისაწვდომია: https://www.coe.int/en/web/portal/news-2017/-/asset_publisher/StEVosr24HJ2/content/council-of-europe-adopts-new-recommendation-on-standards-for-e-voting, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁵ Guidelines on the implementation of the provisions of Recommendation CM/Rec (2017)5 on standards for e-voting, Council of Europe, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/1680726c0b>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁶ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIRH), International Election Observation Mission Republic of Albania – Parliamentary Elections, 25 April 2021, Statement of Parliamentary Findings and Conclusions.

²⁷ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIRH), International Election Observation Mission Republic of Albania – Parliamentary Elections, 25 April 2021, Statement of Parliamentary Findings and Conclusions.

²⁸ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIRH), Guidelines for Reviewing a Legal Framework for Elections, გვ. 66, ხელმისაწვდომია: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/8/104573.pdf>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁹ იქვე, გვ. 66.

თუმცა, ეუთოს რეკომენდაციით, უმჯობესია მასში ცალკე სპეციფიკური ნორმების გაწერა საარჩევნო ტექნოლოგიებზე თავდასხმის შემთხვევებისთვის.³⁰ არჩევნებზე ელექტრონული საშუალებების გამოყენების პროცესი ასევე უნდა შეესაბამებოდეს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ კანონმდებლობას.³¹

³⁰ იქვე, გვ. 67.

³¹ იქვე, გვ. 68.

2. რას გულისხმობს ელექტრონული არჩევნების ქართული მოდელი

ელექტრონული არჩევნების ქართული მოდელი გულისხმობს ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის და ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატების გამოყენებას (E-Voting), ასევე, პლანშეტური კომპიუტერების მეშვეობით ზოგიერთი ინფორმაციის გადაგზავნას ზემდგომი საარჩევნო კომისიებისთვის.³²

ხმის მისაცემად მისული ამომრჩევლის მონაცემებს რეგისტრატორი ელექტრონული ვერიფიკაციის აპარატით გადაამოწმებს, რომელშიც მხოლოდ იმ კონკრეტული საარჩევნო უბნის ამომრჩეველთა სია იქნება ჩატვირთული.

ქართულ რეალობაში ელექტრონული არჩევნები არ გულისხმობს ხმის დისტანციურად მიცემას ინტერნეტის (I-Voting) ან სხვა დისტანციური მეთოდის გამოყენებით, მაგალითად, SMS-შეტყობინების ან ფოსტის მეშვეობით. ქართული სისტემა ასევე არ ითვალისწინებს არჩევანის დასაფიქსირებლად სენსორული ეკრანის გამოყენებას (DRE).³³ არამედ, ის, „ტრადიციული“ კენჭისყრის მსგავსად,³⁴ გულისხმობს ხმის მისაცემად საარჩევნო ბიულეტენის გამოყენებას, რა დროსაც ამომრჩეველი სპეციალური მარკერით თავად მონიშნავს სასურველ კანდიდატს, ბიულეტენები მთვლელ აპარატში მოთავსდება და ავტომატურად შეჯამდება მოწყობილობის მიერ. გამოიყენება ქაღალდის ბიულეტენების წამკითხველი აპარატები (OMR).³⁵ ამგვარი მოდელის უმთავრესი უპირატესობა ქაღალდის კვალის (paper trail) არსებობაა, რაც შედეგების ფიზიკურად გადაამოწმებას უზრუნველყოფს და პროცესს მეტად სანდოს ხდის. ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ ტექნიკური ხარვეზის ან აპარატის მწყობრიდან გამოსვლის შემთხვევაში, შესაძლებელია საარჩევნო პროცესის ძველი წესით გაგრძელება.³⁶

საიას შეფასებით, არსებული რეალობის, რისკების და საერთაშორისო კარგი პრაქტიკის გათვალისწინებით, საქართველოში წარმოდგენილი მოდელი შესაფერისი ვარიანტია. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ცენტრალური საარჩევნო კომისიის და სახელისუფლებო ორგანოების მხრიდან კვლავ მნიშვნელოვანი ნაბიჯებია გადასადგმელი, რათა საზოგადოებას სწორი წარმოდგენა შეექმნას საარჩევნო პროცესში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებით.

³² საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის N7/2023 დადგენილება - კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5713266?publication=0>, განახლებულია: 06.02.2024.

³³ პირდაპირი ჩაწერის ელექტრონული (DRE) ხმის მიცემის სისტემა.

³⁴ კენჭისყრის ძველი წესის მიხედვით, მარკირების პროცედურის გავლის და ამომრჩეველთა სიაში ხელის მოწერის შემდეგ ამომრჩეველს გადაეცემა საარჩევნო ბიულეტენი. კენჭისყრის კაბინაში არჩევანის დაფიქსირების შემდეგ გადაეცემა საარჩევნო ბიულეტენი სპეციალურ კონვერტში იღებოდა, რომელიც თავსდება საარჩევნო ყუთში. მონაცემები ითვლებოდა ხელით.

³⁵ ხმის დათვლის ოპტიკური სკანერი (Optical Mark Recognition, OMR).

³⁶ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის N7/2023 დადგენილება - კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, მუხლი 7, ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5713266?publication=0>, განახლებულია: 06.02.2024.

3. ელექტრონული არჩევნების სამართლებრივი ჩარჩო და დანერგვის პროცესი

3.1. პოლიტიკური კონტექსტი

ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვა საქართველოში 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებიდან დაიწყო.³⁷ მართალია, საარჩევნო ადმინისტრაციას იქამდეც ჰქონდა მცირე მასშტაბით ტექნოლოგიების საპილოტე რეჟიმში გამოყენების გამოცდილება,³⁸ თუმცა საყოველთაო რეფორმას საკანონმდებლო ხელისუფლების ნება ესაჭიროებოდა.

2020 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდგომ წარმოქმნილმა მწვავე პოლიტიკურმა კრიზისმა და არჩევნების შედეგების მიმართ ოპოზიციის უნდობლობამ მორიგ ჯერზე დღის წესრიგში საარჩევნო კანონმდებლობის რეფორმის აუცილებლობა დააყენა. სხვა მნიშვნელოვან ცვლილებებთან ერთად, საარჩევნო პროცესისადმი ნდობის განმტკიცების ერთ-ერთ გზად კენჭისყრის დღეს ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენება დასახელდა.

2021 წლის თებერვალში ოპოზიციურ პარტია „მოქალაქეებსა“ და „ქართულ ოცნებას“ შორის საარჩევნო კანონმდებლობის რეფორმირების მიზნით მემორანდუმი გაფორმდა.³⁹ რეფორმით გათვალისწინებული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიახლე არჩევნებში ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვა იყო, რასაც საარჩევნო პროცესის მიმართ საზოგადოებისა და პოლიტიკაში ჩართული მხარეების ნდობის გაზრდის კუთხით პოზიტიური როლი უნდა შეესრულებინა. ასევე, უნდა გაუმჯობესებინა არჩევნების დღესთან დაკავშირებული პროცესის ეფექტიანობა და უზრუნველყო შედეგების სწრაფი გამოქვეყნება. მემორანდუმის მიხედვით, ახალი ტექნოლოგიები, საერთაშორისო პარტნიორებთან კონსულტაციების ფონზე, განსაზღვრული მოცულობითა და დადგენილ ვადებში უნდა დანერგილიყო.⁴⁰

მემორანდუმში გათვალისწინებული იყო ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვასთან დაკავშირებული შემდეგი საკითხები: 1) ხმის მიცემა ელექტრონული აპარატის მეშვეობით, რომელიც უზრუნველყოფდა ამომრჩევლის მიერ შევსებული საარჩევნო ბიულეტენის სკანირებასა და ამოცნობას; 2) მეორადი ხმის მიცემის პრევენციის მიზნით, მემორანდუმით გათვალისწინებულ სხვა ტექნოლოგიებთან თავსებადობის გათვალისწინებით, საარჩევნო ბიულეტენებზე შტრიხკოდების (RFID-სტიკერები) განთავსება; 3) უბნებზე ხმის მიცემის შედეგების ელექტრონულად წაკითხვადი ფორმით ხელმისაწვდომობა, რაც შესაძლებელს გახდიდა უმოკლეს დროში ამ შედეგების (მათ შორის, რეგისტრირებული ამომრჩევლების, ბიულეტენების რაოდენ-

³⁷ კრწანისის საარჩევნო ოლქში რეგისტრირებულ 41 314 ამომრჩეველს მიეცა შესაძლებლობა, ხმა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით მიეცა.

³⁸ 2018 წლის 13 მაისის, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის მუალედური არჩევნების დროს, საარჩევნო ადმინისტრაციამ ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატები საპილოტე რეჟიმში პირველად გამოიყენა. პროექტი კანადის საერთაშორისო ორგანიზაცია DELLIAN Project-თან თანამშრომლობით განხორციელდა. საპილოტე პროექტის ფარგლებში, ცესკომ ხმის მთვლელი აპარატები ასევე გამოიყენა 2019 წლის 19 მაისს საკრებულოს მუალედურ არჩევნებზე, ტყიბულსა და წყალტუბოში.

³⁹ ლაცაბიძე მ. საინფორმაციო ბიულეტენი №16, იანვარი, 2021 (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია), გვ. 2-3, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3GMMKHq>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁴⁰ „ქართული ოცნება-მოქალაქეების მემორანდუმის ძირითადი პუნქტები“, საინფორმაციო პორტალი „Civil.ge“, 2021 წლის 30 იანვარი, ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/ka/archives/394599>, განახლებულია: 06.02.2024.

ნობის, ბათილი ბიულეტენების შესახებ მონაცემების) გადამოწმებასა და დეტალურ ანალიზს; 4) ამომრჩეველთა რეგისტრაცია თითის ანაბეჭდის მეშვეობით; 5) საჭიროებისამებრ, საარჩევნო უბნების ვიდეოკამერებით აღჭურვა და ყველა საარჩევნო პროცედურის პირდაპირი ტრანსლირება.⁴¹

მემორანდუმის საფუძველზე, 2021 წლის 4 თებერვალს პარლამენტში სამუშაო ჯგუფი შეიქმნა, რომლის მიზანიც საარჩევნო კოდექსის ცვლილებების პროექტის მომზადება იყო.⁴² სამუშაო ჯგუფის შეხვედრებში საიაც მონაწილეობდა.⁴³

2021 წლის 2 მარტს ცვლილებების პაკეტი ვენეციის კომისიას და ეუთო/ოდიროს გადაეგზავნა. ერთობლივი დასკვნა 30 აპრილს გამოქვეყნდა.⁴⁴

აღსანიშნავია, რომ ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვა, როგორც არსებულ პრობლემებთან გამკლავების საშუალება, არ ყოფილა მოხსენიებული ეუთო/ოდიროსა და ვენეციის კომისიის (აქამდე გამოქვეყნებულ) რეკომენდაციებში.

წარმოდგენილ დასკვნაში კომისიამ ხაზი გაუსვა საარჩევნო საკითხებში კარგი პრაქტიკის კოდექსის დანაწესს, რომლის მიხედვითაც, „ელექტრონული კენჭისყრა უნდა გამოყენებულიყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის უსაფრთხო და საიმედო [იქნებოდა]“.⁴⁵ ერთობლივი დასკვნის თანახმად, საერთაშორისო კარგი პრაქტიკის გათვალისწინებით უნდა შემუშავებულიყო ახალი ტექნოლოგიების გამოყენების დეტალური და ყოვლისმომცველი სამართლის ჩარჩო.⁴⁶ ასევე, ყურადღება გამახვილდა პროცესის დაგეგმვისა და წინასწარი მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარების მნიშვნელობაზე, რაც, მათ შორის, ამომრჩეველთა სათანადოდ ინფორმირებას და საარჩევნო ადმინისტრაციის შესაბამისი ტრენინგებით უზრუნველყოფას მოიცავს.⁴⁷ პროცესში გათვალისწინებული უნდა ყოფილიყო აუდიტისა და შემოწმების მექანიზმებიც.⁴⁸

ვენეციის კომისია მკაფიოდ მიუთითებდა, რომ ელექტრონული ხმის მიცემისა და დათვლის სისტემაზე გადასვლა არ უნდა ყოფილიყო აღქმული, როგორც პანაცეა 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე გამოვლენილი ყველა პრობლემის მოსაგვარებლად.⁴⁹

⁴¹ იქვე.

⁴² ყრუაშვილი ნ. საინფორმაციო ბიულეტენი №17, თებერვალი, 2021 (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია), გვ. 5-9, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3rSNJ4M>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁴³ იქვე.

⁴⁴ ყრუაშვილი ნ. საინფორმაციო ბიულეტენი №19, იანვარი, 2021 (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია), გვ. 10, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: http://217.147.239.51/files/news/%E1%83%A4%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%98/2021/-19_geo.pdf, განახლებულია: 06.02.2024.

⁴⁵ Venice Commission, OSCE/ODIHR, Joint Urgent Opinion on Draft Amendments to the Election Code, CDLPI(2021)005(Strasbourg: Council of Europe, 2021), ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3hFOk4R>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁴⁶ იქვე, para. 75.

⁴⁷ იქვე.

⁴⁸ იქვე, para. 77.

⁴⁹ იქვე.

სამუშაო ჯგუფი 17 მაისამდე საქმიანობდა.⁵⁰ ცვლილებების პაკეტს საფუძვლად დაედო მმართველ პარტიასა და ოპოზიციას შორის დადებული 19 აპრილის პოლიტიკური შეთანხმება,⁵¹ რომელიც ევროპული საბჭოს პრეზიდენტ მარლ მიშელის ინიცირებული მედიაციის პროცესის შედეგად შემუშავდა. მიშელის 12-პუნქტიანი გეგმა, თავის მხრივ, გულისხმობდა ამბიციური საარჩევნო რეფორმის განხორციელებას.⁵² დოკუმენტში ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვა ნახსენები არ ყოფილა, თუმცა, ერთ-ერთი პუნქტის მიხედვით, შეთანხმებაში წარმოდგენილი დამატებებისა და შესწორებების გათვალისწინებით, პარტიები 2 მარტს პარლამენტში შესული კანონპროექტის მხარდაჭერის ვალდებულებას იღებდნენ.⁵³

პარლამენტმა 2021 წლის 28 ივნისს, 86 ხმით 3-ის წინააღმდეგ, საარჩევნო კოდექსში შესატანი ცვლილებები მესამე მოსმენით დაამტკიცა.⁵⁴

3.2. სამართლებრივი ჩარჩო და იმპლემენტაცია

რეფორმის შედეგად, ცესკოს უფლებამოსილება მიენიჭა, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებისთვის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით განხორციელებინა ამომრჩეველთა რეგისტრაციის, ხმის მიცემის, ხმების დათვლისა და შედეგების შეჯამების პროცედურები.⁵⁵ ამ ახალი ტექნოლოგიებით სარგებლობის წესი, პირობები და საარჩევნო ოლქების ჩამონათვალი ცესკოს დადგენილებით განისაზღვრა.⁵⁶ საარჩევნო რეფორმა, *inter alia*, ითვალისწინებდა ცვლილებებს საარჩევნო სისტემის, საარჩევნო ადმინისტრაციის ინსტიტუციური ჩარჩოს, წინასაარჩევნო კამპანიის, კენჭისყრის პროცესის, მისი შეჯამებისა და საარჩევნო დავების მიმართულებით.

2 ოქტომბერს, ცესკოს ორგანიზებით, კრწანისის მე-4 საარჩევნო ოლქის 31 უბანზე ხმის მიცემის პროცედურა ხმის მთვლელი ოპტიკური სკანერის (PCOS)⁵⁷ გამოყენებით წარიმართა.⁵⁸ ტექნოლოგიებისა და სერვისის მიწოდება საერთაშორისო კომპანია Smartmatic International B.V -მა, საპილოტე პროექტის ფარგლებში, უსასყიდლოდ უზრუნველყო.⁵⁹ საერთო ჯამში, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნებზე კრწანისის საარჩევნო ოლქში რეგისტრირებულ 41 314 ამომრჩეველს მიეცა შესაძლებლობა, ხმა ელექტრონული ტექნოლოგიების საშუალებით მიეცა.⁶⁰

⁵⁰ „სამუშაო ჯგუფის ფორმატში საარჩევნო კანონმდებლობის ცვლილებებზე მუშაობა დასრულდა“, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წლის 17 მაისი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/35alLFc>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁵¹ სამომავლო გზა საქართველოსთვის“, ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში, ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წლის 19 აპრილი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3frBggU>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁵² იქვე.

⁵³ იქვე.

⁵⁴ „პარლამენტმა საარჩევნო კოდექსის ცვლილებები 86 ხმით მიიღო“, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური ვებგვერდი, 2021 წლის 28 ივნისი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3ian3Xb>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁵⁵ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 203²-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

⁵⁶ იქვე, მე-2 ნაწილი.

⁵⁷ Optical scanner of polling station SAES1800 plus in offline mode.

⁵⁸ საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაციისა და სსიპ საარჩევნო სისტემების განვითარების, რეფორმებისა და სწავლების ცენტრის საქმიანობის 2021 წლის ანგარიში, გვ. 39, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://www.electionreforms.ge/geo/attachment/10/angarishebi>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁵⁹ იქვე, გვ. 13.

⁶⁰ იქვე.

არჩევნებამდე ცესკომ სიმულაციური კენჭისყრები გამართა.⁶¹ საია პროცესში დამკვირვებლის სტატუსით მონაწილეობდა.⁶² ერთ-ერთ სიმულაციაზე წარმოდგენილი იყო სახის ამომცნობი პროგრამა (FRS).⁶³ ხმის მისაცემად მისული ამომრჩევლის იდენტიფიცირება სპეციალური ელექტრონული პროგრამის მეშვეობით ხდებოდა და მისი მიზანი იყო უბანზე არარეგისტრირებული ამომრჩევლის მიერ ხმის მიცემისა და ე.წ. კარუსელის გამორიცხვა.⁶⁴ სახის ამომცნობი პროგრამა ამომრჩევლის იდენტიფიცირებას ჯერ პირადი ნომრით და შემდგომ სახის სკანერის მეშვეობით ახორციელებდა. ამომრჩეველს უბანზე შესვლა მხოლოდ 80%-ანი შესაბამისობის დადგენის შემთხვევაში შეეძლო. სიმულაციის დროს გამოვლინდა შემთხვევა, როდესაც ამომრჩევლის ფოტო პროგრამაში ვერ მოიძებნა, მიუხედავად იმისა, რომ იგი სიაში ეწერა.⁶⁵ საუბნო საარჩევნო კომისიაში სპეციალური ეკრანი განთავსდა, რომლის საშუალებითაც, უბანზე მყოფ პირებს შეეძლოთ, თვალი ეღვევებინათ მისული ამომრჩევლის შესახებ ინფორმაციისთვის, კერძოდ, ეკრანზე ჩანდა მისი ვინაობა და რამდენი წუთი გაატარა უბანზე.⁶⁶

არც 2021 წლის თებერვლის მემორანდუმში ნახსენები ამომრჩეველთა თითის ანაბეჭდით იდენტიფიკაციის მექანიზმი და არც ცესკოს მიერ სიმულაციურ კენჭისყრაზე გამოყენებული სახის ამომცნობი სისტემა, საბოლოოდ, არ დაინერგა.

2 ოქტომბრის არჩევნებზე კრწანისის ოლქში კენჭისყრის პროცესი ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატების გამოყენებით წარიმართა. საარჩევნო ოლქის მე-18, 24-ე და 32-ე უბნებზე ბიულეტენი დიდი ზომის იყო, რის გამოც, სპეციალურ აპარატში ვერ მოთავსდა. შესაბამისად, ამ უბნებზე კენჭისყრის პროცესი ელექტრონული აპარატების გარეშე, ძველი წესით გაგრძელდა.⁶⁷ ამ შემთხვევამ ნათლად აჩვენა, რამხელა მნიშვნელობა აქვს ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარებული არჩევნების სრულფასოვან დაგეგმვას, რადგან მცირე ხარვეზმაც კი, შესაძლოა, მნიშვნელოვნად შეაფერხოს მოწყობილობის ფუნქციონირება.

საიას მისიის დაკვირვებით, ამ არჩევნებზე ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატების გამოყენების შედეგად, არც ამომრჩევლისთვის ხმის მისაცემად განკუთვნილი დრო და არც არჩევნების შედეგების შეჯამებისთვის განსაზღვრული ვადა არ შემცირებულა.⁶⁸

⁶¹ ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური Facebook-გვერდი, 2021 წლის 12 ივნისი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3kfNayl>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁶² ოქტომბრის არჩევნებში ხმის ელექტრონულად დათვლის საპილოტე პროექტი - კრწანისის საარჩევნო ოლქში იმიტირებული არჩევნები ჩატარდა, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ვებგვერდი, 2021 წლის 22 სექტემბერი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3lnjpxQ>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁶³ ლაცაბიძე მ. და სხვები, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების წინასაარჩევნო გარემოს, არჩევნების დღის, არჩევნების შემდგომი პერიოდისა და შუალედური არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში, (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2022), საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/epuLU>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁶⁴ პოლიტიკურ სექტორში ასევე განიხილებოდა ავტომატური თითის ანაბეჭდის იდენტიფიკაციის სისტემის (AFIS) დანერგვის საკითხი.

⁶⁵ ლაცაბიძე მ. და სხვები, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების წინასაარჩევნო გარემოს, არჩევნების დღის, არჩევნების შემდგომი პერიოდისა და შუალედური არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში, (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2022), საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/epuLU>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁶⁶ იქვე.

⁶⁷ იქვე.

⁶⁸ იქვე.

2022 წლის 2 აპრილის ბათუმის საკრებულოს შუალედურ არჩევნებზე,⁶⁹ ხმის დათვლის პროცედურებთან ერთად, ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის პროცესიც ელექტრონული აპარატების გამოყენებით წარიმართა.⁷⁰ საპილოტე პროექტი მეოთხე მაჟორიტარულ ოლქში განხორციელდა, რომელიც 14 საარჩევნო უბანს მოიცავდა.⁷¹ არჩევნებს საიაც აკვირდებოდა.

თითოეული ვერიფიკაციის აპარატი⁷² (VIU Desktop) მოიცავდა 1 რეგისტრატორისთვის განკუთვნილი სამაგიდე სიის თაობაზე ინფორმაციას, ხოლო ყოველი 800 ამომრჩევლისთვის გამოიყენებოდა 1 ვერიფიკაციის აპარატი მაინც.⁷³ საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე, კენჭისყრის შენობაში ყოფნის უფლების მქონე პირთა თანდასწრებით, ვერიფიკაციის აპარატებში ააქტიურებდა ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის პროცესს და აპარატებიდან ბეჭდავდა საწყის ანგარიშებს, რომლებიც, კომისიის მდივანს გადაეცემოდა შესანახად.⁷⁴ კომისიის თავმჯდომარე ერთ-ერთ რეგისტრატორ კომისიის წევრს აძლევდა მითითებას, რომ მას მისთვის გადაცემული ვერიფიკაციის აპარატიდან ამოებეჭდა ამომრჩეველთა სია (ამომრჩევლის რიგითი ნომრის, გვარის და ფაქტობრივი მდგომარეობის მითითებით), რომელიც თვალსაჩინო ადგილას სადემონსტრაციო ოქმთან ერთად გამოიკვრებოდა.

ამომრჩეველთა იდენტიფიკაცია შესაძლებელი იყო როგორც ელექტრონული პირადობის მოწმობით, რომელსაც რეგისტრატორი სპეციალურ MRZ (Machine-Readable Zone) წამკითხველში⁷⁵ მოათავსებდა,⁷⁶ ასევე აპარატში საქართველოს მოქალაქის არაელექტრონული პირადობის მოწმობისა ან პასპორტის მონაცემების ხელით ასახვით. ხმის მიცემამდე ამომრჩეველი გადიოდა მარკირების პროცედურას და ხელს აწერდა აპარატის მეშვეობით დაბეჭდილ ქვითარზე,⁷⁷ რომელიც გაუმჭვირვალე ყუთში თავსდებოდა.⁷⁸

ზოგიერთ უბანზე დამონტაჟებული იყო სპეციალური მონიტორები, რომლებიც ამომრჩეველს ხმის მიცემის ინსტრუქციას უხსნიდა.⁷⁹

საიაც დაკვირვებით, 2 აპრილის ბათუმის საკრებულოს შუალედური არჩევნების ძირითადი გამოწვევა ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევის რისკებს უკავშირდებოდა.⁸⁰ ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო მარკერის სითხის გაჟონვა ბიულეტენის უკანა მხარეს,

⁶⁹ №4 მაჟორიტარულ ოლქში.

⁷⁰ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2022 წლის 18 თებერვლის №19/2022 დადგენილება.

⁷¹ რეგისტრირებული იყო 20 635 ამომრჩეველი.

⁷² VIU Desktop– in offline mode.

⁷³ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2022 წლის 18 თებერვლის №19/2022 დადგენილება, მე-4 მუხლის მე-4 ნაწილი.

⁷⁴ იქვე, 1-ლი ნაწილის „გ“ და „გ¹“ პუნქტები.

⁷⁵ მოქალაქის პირადობის დამადასტურებელი ელექტრონული მოწმობის წაკითხვადი ზონა - აპარატი, რომელიც ადიქვამს ამომრჩევლის პირად ბარათს და შესაბამის პირს ეძებს ვერიფიკატორში ჩატვირთულ ამომრჩეველთა ერთიან სიაში.

⁷⁶ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2022 წლის 18 თებერვლის №19/2022 დადგენილება, მე-5 მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტი.

⁷⁷ იქვე, მე-5 მუხლის 1-ლი ნაწილის „ბ“ პუნქტი

⁷⁸ იქვე.

⁷⁹ ლაგაბიძე მ. და სხვები, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების წინასაარჩევნო გარემოს, არჩევნების დღის, არჩევნების შემდგომი პერიოდისა და შუალედური არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში, (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2022), საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/epuLU>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁸⁰ იქვე.

რის შედეგადაც, მონიშნული წრის მდებარეობის მიხედვით, შესაძლებელი ხდებოდა ამომრჩევლის მიერ დაფიქსირებული არჩევანის გარჩევა.⁸¹ ასევე პრობლემურად შეფასდა რეკომენდებული ქვევის წესების არასრულფასოვნად დაცვა ამომრჩევლთა ნაწილის მხრიდან.⁸² მათ შორის იყო ჩარჩო-კონვერტი ბიულეტენის არასწორად მოთავსება, რაც ხმის მიცემის მომენტში ზრდიდა ფარულობის დარღვევის რისკს.⁸³

ამ არჩევნებზე ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატებით შეჯამებული და კომისიების მიერ ბიულეტენების ხელით დათვლის შედეგები 99.6 პროცენტით დაემთხვა ერთმანეთს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ 2 აპრილის არჩევნებზე ხმების ელექტრონული დათვლის კატეგორიულობისგან განსხვავებით (აპარატი მიცემულ ხმად აღიქვამდა მხოლოდ წრის გაფერადებას), საარჩევნო კომისიები ხელით დათვლის დროს ყურადღებას აქცევდნენ ამომრჩევლის მიერ გამოვლენილ ნებას.

2022 წლის 1-ლი ოქტომბრის სენაკის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს შუალედურ არჩევნებზე ამომრჩევლთა ვერიფიკაციის პროცედურა პირველად განხორციელდა სინქრონიზებული ვერიფიკაციის აპარატების გამოყენებით.⁸⁴ აპარატების სინქრონიზება გულისხმობს მათ ერთმანეთთან დაკავშირებას ლოკალურად, ინტერნეტის გარეშე, რაც ამომრჩეველს საშუალებას აძლევს, რეგისტრაცია ნებისმიერ თავისუფალ რეგისტრატორთან გაიაროს.⁸⁵

საია დადებითად აფასებს ამ სიახლეს და მიიჩნევს, რომ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე, ამომრჩევლთა აქტივობის ზრდისა და უბნების გამსხვილების პირობებში, აპარატების სინქრონიზაცია დააჩქარებს ამომრჩევლთა ვერიფიკაციის პროცესს. პარალელურად, გასათვალისწინებელია, რომ ამომრჩევლი ხმის მთვლელ ელექტრონულ აპარატში ბიულეტენის მოთავსებას იმდენივე ან, ზოგიერთ შემთხვევაში, უფრო მეტ დროს ანდომებს,⁸⁶ ვიდრე ძველი სტილის საარჩევნო ურნაში მის ჩაგდებას მოანდომებდა, რითაც იზრდება ხმის მიცემის აპარატებთან რიგის წარმოქმნის რისკი. ამდენად, არსებითად მნიშვნელოვანია, ამომრჩევლთა გაზრდილი აქტივობის პირობებში, კომისიებმა შეძლონ ხალხის ნაკადის გატარება (იდენტიფიკაციიდან უბნის დატოვებამდე) პროცესის შეფერხებისა და საარჩევნო უბნებზე რიგების წარმოქმნის გარეშე. ამისთვის აუცილებელია, მოსალოდნელ სირთულეებთან გასამკლავებლად საარჩევნო ადმინისტრაციამ წინმსწრებად მიიღოს ქმედითი ზომები, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, გაზარდოს ხმის მთვლელი ელექტრონული მოწყობილობების რაოდენობა.ⁱ

⁸¹ მელნის კვალი განსაკუთრებით პრობლემური იყო, ვინაიდან ბათუმის №79.04 მაჟორიტარულ ოლქში გამართულ არჩევნებში მონაწილეობას მხოლოდ ორი კანდიდატი იღებდა.

⁸² ლაცაბიძე მ. და სხვები, 2021 წლის ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების წინასაარჩევნო გარემოს, არჩევნების დღის, არჩევნების შემდგომი პერიოდისა და შუალედური არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში, (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2022), საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/epuLU>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁸³ იქვე.

⁸⁴ სენაკის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/archevnebi/2022/sakrebulo-2022-oqtomberi/senakis-archevnebis-angarishi>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁸⁵ იქვე.

⁸⁶ აპარატის მიერ ბიულეტენის ორჯერ უკან დაბრუნების შემთხვევაში, ის გაფუჭებულად მიიჩნევა და ამომრჩეველს ახალი ბიულეტენი გადაეცემა, რაც დამატებით პროცედურებსა და დროსთან არის დაკავშირებული.

სენაკის არჩევნებზე ხმების მთვლელმა ელექტრონულმა აპარატებმა ბათილად მიიჩნია 25 ბიულეტენი, ხელით დათვლის შემდეგ კი 8 ბიულეტენი ნამდვილ ხმებში გადაანაწილდა.⁸⁷ ამ შემთხვევაში ბათილობის ძირითადი მიზეზი საარჩევნო ბიულეტენში წრის არასწორი მონიშვნა, გარედან შემოხაზვა ან ნების სხვაგვარი გამონატვა გახდა, რომელიც არ შეესაბამებოდა აპარატის მიერ აღქმად კატეგორიულ მონიშვნას.⁸⁸

3.3. 2022 წლის დეკემბერში საარჩევნო კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებები

2022 წლის 3 მარტს საქართველომ ევროკავშირის წევრობაზე ოფიციალური განაცხადი წარადგინა, ივნისში კი ევროკომისიის მოხსენებითი ბარათი გამოქვეყნდა, რომლის მიხედვითაც, საქართველოს მთავრობას წევრობის კანდიდატის სტატუსის მისაღებად ევროკომისიის მიერ შემუშავებული 12 პრიორიტეტის შესრულება დაევალა.⁸⁹ ერთი-ერთი პირობა საარჩევნო საკანონმდებლო ჩარჩოს გაუმჯობესებას, ეუთო/ოდირის და ვენეციის კომისიის მიერ გამოვლენილი ხარვეზების აღმოფხვრას შეეხებოდა. რეკომენდაციის შესასრულებლად საქართველოს საკანონმდებლო ორგანოში სამუშაო ჯგუფი შეიქმნა, რომელშიც საპარლამენტო ძალების ნაწილმა მონაწილეობა არ მიიღო, ხოლო სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების ჩართულობა მმართველმა უმრავლესობამ ხელოვნურად, მხოლოდ ორი ორგანიზაციის მონაწილეობით შეზღუდა.⁹⁰ 2022 წლის ოქტომბერში პარლამენტმა პირველი მოსმენით მიიღო კანონპროექტები, რომლებიც საარჩევნო კოდექსსა და „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“ ორგანულ კანონებში ცვლილებებს ითვალისწინებდა. კანონპროექტები შესაფასებლად ვენეციის კომისიასა და ეუთო/ოდირს გადაეგზავნა,⁹¹ რომლებმაც მოსაზრება 19 დეკემბერს გამოაქვეყნეს.⁹² ერთობლივ დოკუმენტში, ელექტრონული არჩევნების კონტექსტში, კვლავ განმეორდა რეკომენდაცია საკანონმდებლო ჩარჩოს ნათლად გაწერის აუცილებლობის შესახებ.⁹³ დასკვნის მიხედვით, ცვლილებების პროექტი არ შეიცავდა სათანადო მარეგულირებელ ჩარჩოს და წესების და პირობების განსაზღვრას კვლავ ცესკოს მიანდობდა.⁹⁴

საია იზიარებს ეუთო/ოდირისა და ვენეციის კომისიის რეკომენდაციას კანონის ზედმეტად ზოგადი ჩანაწერისა და ყველა არსებითი საკითხის ცესკოს სა-

⁸⁷ იქვე.

⁸⁸ იქვე.

⁸⁹ ჩხეტიანი. ლ. საინფორმაციო ბიულეტენი №33, ივნისი (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2022), გვ. 5-6, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <chrome-extension://efaidnbnmnnipbcajpcgiclfndmkaj/https://gyla.ge/files/2020/33geo.pdf>, განახლებულია: 06.02.2024.

⁹⁰ არასამთავრობოები ქართულ ოცნებას ISFED-ის სამუშაო ჯგუფში ჩართვისკენ მოუწოდებენ, საინფორმაციო პორტალი „civil.ge“, 2022 წლის 22 აგვისტო, ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/ka/archives/505397>, განახლებულია: 15.02.2024.

⁹¹ <https://parliament.ge/media/news/parlamentis-tavmjdomaris-tserili-venetsiis-komisias-da-euto-odirs>.

⁹² Venice Commission, OSCE/ODIHR, Joint opinion on draft amendments to the Election Code and the Law on Political Associations of Citizens, CDL-AD(2022)047(Strasbourg: Council of Europe, 2022), ხელმისაწვდომია: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)047-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)047-e), განახლებულია: 06.02.2024.

⁹³ იქვე, para. 42.

⁹⁴ იქვე.

მართლებრივი აქტებით მოწესრიგების პრობლემურობაზე.⁹⁵ საარჩევნო კოდექსში ნათლად უნდა გაიწეროს ზოგიერთი არსებითი საკითხი, მაგალითად, რა საშუალებებით მოხდება საარჩევნო უბანზე ამომრჩეველთა ვერიფიკაცია. რეფორმის საბოლოო სახით წარმოდგენასა და სრულად ელექტრონულ კენჭისყრაზე გადასვლასთან ერთად, ეს საკითხი კიდევ უფრო აქტუალური გახდება.

დასკვნაში, ელექტრონული ტექნოლოგიების კონტექსტში, ყურადღება გამახვილდა როგორც საჯარო მოხელეებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის წარმომადგენელთა ანგარიშვალდებულების დებულებათა არსებობის საჭიროებაზე, ასევე, ხმის მიცემის ახალი ტექნოლოგიის ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში, სისხლისსამართლებრივი სანქციების დადგენის მნიშვნელობაზე.⁹⁶

პირველი მოსმენით მიღებული კანონპროექტით უქმდებოდა ამომრჩევლის მარკირების წესი, თუმცა, ეუთო/ოდირისა და ვენეციის კომისიის რეკომენდაციების გათვალისწინებით, აქამდე არსებული რეგულირება კვლავ ძალაში დარჩა და მას მრავალჯერადი ხმის მიცემის წინააღმდეგ ახალი პროცედურა, გადასატანი საარჩევნო ყუთით მოსარგებლე ამომრჩევლის მარკირებაც დაემატა.⁹⁷

2022 წლის 22 დეკემბერს საარჩევნო კანონმდებლობაში შესული ცვლილებებით, სავალდებულო გახდა ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარებული არჩევნების აუდიტი.⁹⁸ პროცედურა ითვალისწინებს კენჭისყრის დღეს საუბნო საარჩევნო კომისიების თავმჯდომარეების მიერ გასატარებელ გარკვეულ ღონისძიებებს, რომელთა შესრულებაც სპეციალურად შემუშავებული ფორმის შევსებით დადასტურდება.⁹⁹ შევსებული ფორმა კენჭისყრის ყველა პროცედურის დასრულების შემდეგ, კანონმდებლობით განსაზღვრულ საარჩევნო დოკუმენტაციასთან ერთად, ეგზავნება ზემდგომ საოლქო საარჩევნო კომისიას. აუდიტის დადასტურების წესი ცესკოს განკარგულებით განისაზღვრა,¹⁰⁰ ხოლო მისი პრეროგატივა საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილეს მიენიჭა.¹⁰¹

კანონპროექტის პირველადი ვერსიისგან განსხვავებით, მიღებულ კანონში ამ ჩანაწერის გაჩენით ნაწილობრივ შესრულდა ვენეციის კომისიისა და ეუთო/ოდირის რეკომენდაცია, რომელიც, პროცესის სანდოობის მიზნით, ითვალისწინებდა კანონმდებლობაში შემოწმებისა და ხელახალი დათვლის პროცედურული ნაბიჯების განსაზღვრას.¹⁰²

⁹⁵ 2022 წლის დეკემბრის ცვლილებების შეფასების დოკუმენტი.

⁹⁶ Venice Commission, OSCE/ODIHR, Joint opinion on draft amendments to the Election Code and the Law on Political Associations of Citizens, CDL-AD(2022)047(Strasbourg: Council of Europe, 2022), para. 45. ხელმისაწვდომია: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)047-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)047-e), განახლებულია: 06.02.2024.

⁹⁷ იქვე, para. 41.

⁹⁸ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 76^ე-ე მუხლი.

⁹⁹ იქვე.

¹⁰⁰ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 76^ე-ე მუხლის მეორე პუნქტი.

¹⁰¹ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის №32/2023 განკარგულება 2023 წლის 29 აპრილს გასამართო საქართველოს პარლამენტის შუალედური, მუნიციპალიტეტების მერების რიგგარეშე და საკრებულოების შუალედური არჩევნებისთვის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარებული კენჭისყრის/არჩევნების აუდიტის დადასტურების წესის განსაზღვრის შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/wPW45>, განახლებულია: 06.02.2024

¹⁰² Venice Commission, OSCE/ODIHR, Joint Urgent Opinion on Draft Amendments to the Election Code, CDLPI(2021)005(Strasbourg: Council of Europe, 2021), Para. 77. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3hF0k4R>, განახლებულია: 06.02.2024.

ამოქმედდა არაელექტრონული პირადობის მოწმობის გამოყენების¹⁰³ დროებითი წესი, რომლის მიხედვითაც, საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 26 ოქტომბრის არჩევნებამდე ჩატარებულ არჩევნებში ხმის მიცემა არაელექტრონული პირადობის მოწმობითაც გახდა შესაძლებელი.¹⁰⁴

2024 წლის საერთო საპარლამენტო არჩევნებზე კი ამომრჩეველს ხმის მიცემა მხოლოდ საქართველოს მოქალაქის პირადობის ელექტრონული მოწმობისა (ID-ბარათი) ან საქართველოს მოქალაქის პასპორტის წარდგენის შემთხვევაში უნდა შესძლებოდა.¹⁰⁵ ამის მიზანი იყო მრავალჯერადი ხმის მიცემის რისკების დაზღვევა, ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის დაჩქარება და საარჩევნო პროცესისადმი სანდოობის ზრდის ხელშეწყობა.¹⁰⁶

სახელმწიფო ვალდებულია, ჩაატაროს აქტიური კამპანია ელექტრონული პირადობის მოწმობებით საქართველოს მოქალაქეთა აღსაჭურვად. ამ თვალსაზრისით, არსებითია იუსტიციის სამინისტროს ჩართულობა.

საბოლოოდ, კანონპროექტი გარკვეული ცვლილებებით 2022 წლის 22 დეკემბერს მესამე მოსმენით მიიღო პარლამენტმა.¹⁰⁷ საარჩევნო კოდექსს ახალი, VIII¹ თავი დამატა სახელწოდებით - „კენჭისყრა ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით“. ცვლილებებში ვერ მოხვდა საერთაშორისო ორგანიზაციების და საიას რეკომენდაცია ყველა არსებითი საკითხის ცესკოს სამართლებრივი აქტებით მოწესრიგების პრობლემურობაზე. შესაბამისად, ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენების მნიშვნელოვანი ასპექტების განსაზღვრა კვლავ ცესკოს პრეროგატივაში დარჩა.

საარჩევნო კოდექსით განისაზღვრა, რომ, როგორც შუალედურ და რიგგარეშე, ისე 2024 წლის საერთო საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობის შესაძლებლობა ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით უნდა ჰქონდეს ამომრჩეველთა არანაკლებ 70%-ს.¹⁰⁸ საარჩევნო კოდექსით დადგინდა შესაბამისი კრიტერიუმები, რომელთა მიხედვითაც, არჩევნები ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით უნდა ჩატარდეს: თვითმმართველი ქალაქის ტერიტორიაზე არსებულ ყველა საარჩევნო უბანში, მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრის ტერიტორიაზე არსებულ ყველა საარჩევნო უბანში და ასევე იმ საარჩევნო უბნებში, რომლებსაც ცესკო განკარგულებით განსაზღვრავს.¹⁰⁹ გარდა ამისა, დადგინდა, რომ იმ საარჩევნო უბანზე, სადაც არჩევნები ელექტრონული ტექნოლოგიების მეშვეობით ჩატარდება, ამომრჩეველთა მაქსიმალური რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს 3000-ს,¹¹⁰ რაც ძველ რაოდენობაზე 1500-ით მეტია.

¹⁰³ პირადობის მოწმობით, რომელსაც არ აქვს ინფორმაციის ელექტრონული მატარებელი.

¹⁰⁴ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 184¹-ე მუხლი (ძველი რედაქცია).

¹⁰⁵ 63-ე მუხლის მე-19 პუნქტი, 65-ე მუხლის მე-2 პუნქტის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტები, 76⁶-ე პრიმა მუხლის პირველი პუნქტის „ზ“ ქვეპუნქტი.

¹⁰⁶ 2023 წლის 18 ნოემბერს საქართველოს პარლამენტმა მესამე მოსმენით მიიღო კანონპროექტი, რომლის მიხედვითაც, მოქალაქეებს არჩევნებში ხმის მიცემა პირადობის არაელექტრონული მოწმობებითაც შეეძლებათ. საარჩევნო კოდექსში განხორციელებული ცვლილების პარალელურად, საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტმა პირველი მოსმენით მხარი დაუჭირა 2011 წლის 28 ივლისამდე გაცემული არაელექტრონული პირადობის მოწმობების გაუქმების ინიციატივას.

¹⁰⁷ „პარლამენტმა „საქართველოს საარჩევნო კოდექსსა“ და „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“ ორგანულ კანონებში შესატანი ცვლილებები მიიღო“, საქართველოს პარლამენტის ვებგვერდი, 2022 წლის 22 დეკემბერი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3CKikWW>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁰⁸ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 76³-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

¹⁰⁹ იქვე, 76⁴-ე მუხლი.

¹¹⁰ იქვე, მე-4 ნაწილი.

საიამ საარჩევნო უბნების გამსხვილების თანმდევ გამოწვევებზე გაამახვილა ყურადღება. მათ შორის, რამდენად შეძლებენ საოლქო საარჩევნო კომისიები საარჩევნო უბნების შესაბამისი ფართობით უზრუნველყოფას და რამდენად შეუფერხებლად მოემსახურებიან საუბნო საარჩევნო კომისიები ამ რაოდენობის ამომრჩეველს, მაშინ, როდესაც საარჩევნო პროცესში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენების ეფექტიანობის ხარისხი ჯერ კიდევ კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას.¹¹¹

თებერვალში, ცესკოს გადაწყვეტილებით, ელექტრონული არჩევნების დაფარვის არეალი კიდევ უფრო გაიზარდა და განისაზღვრა, რომ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებზე ელექტრონული ტექნოლოგიებით ამომრჩეველთა დაახლოებით 90% ისარგებლებს.¹¹² ცესკოს განკარგულების მიხედვით,¹¹³ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნები, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარდება ყველა თვითმმართველ ქალაქსა და თვითმმართველი თემების მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაციული ცენტრების ტერიტორიაზე არსებულ ყველა საარჩევნო უბანზე, ასევე ზემოხსენებული მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე (გარდა მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციული ცენტრებისა) არსებულ იმ საარჩევნო უბნებში, სადაც რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა რაოდენობა აღემატება 300 ამომრჩეველს და, იმავდროულად, შესაბამის საუბნო და საოლქო საარჩევნო კომისიების მისამართებს შორის მანძილი არ აღემატება 20 კილომეტრს.¹¹⁴

ელექტრონული არჩევნების თავში ასევე აისახა ბიულეტენის ნამდვილობის განმსაზღვრელი ჩანაწერი, რომლის მიხედვითაც, ნამდვილად მიიჩნევა მხოლოდ ის საარჩევნო ბიულეტენი, რომელზეც გაფერადებულია მხოლოდ ერთი საარჩევნო სუბიექტის სახელწოდების წინ არსებული შესაბამისი წრე, მიუხედავად ბიულეტენში ნებისმიერი სხვა სახის აღნიშვნის/წარწერის არსებობისა (ასეთი აღნიშვნის/წარწერის არსებობის შემთხვევაში). ჩანაწერის გაჩენასთან ერთად, შეიცვალა ცესკოს მიდგომა, რომელიც, როგორც წესი, ეფუძნებოდა კარგი პრაქტიკის კოდექსით განსაზღვრულ სახელმძღვანელო პრინციპს¹¹⁵ და ნამდვილ ხმად მიიჩნევა ნებისმიერ მონიშვნას, რომლითაც შესაძლებელი იყო ამომრჩევლის ნების დადგენა. კატეგორიული მიდგომის შემოღებით, ელექტრონული აპარატის მკაცრად განსაზღვრული დათვლის წესი ხელით დათვლაზეც გავრცელდა. ამრიგად, ერთი მხრივ, იზღუდება საუბნო საარჩევნო კომისიების დისკრეცია, მსჯელობის შედეგად განსაზღვრონ ბიულეტენის ნამდვილობის და ბათილობის საკითხი, რაც განაპირობებს ერთგვაროვან

¹¹¹ „საარჩევნო კანონმდებლობაში 2022 წლის დეკემბერში შეტანილი ცვლილებების შეფასება“, ISFED-ის ვებგვერდი, 2023 წლის 31 იანვარი, ხელმისაწვდომია: <https://isfed.ge/geo/angarishebi/saarchevno-განახლებულია: 06.02.2024>.

¹¹² „2024 წლის პარლამენტის არჩევნებში ამომრჩეველთა თითქმის 90% ხმას ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით მისცემს“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 6 თებერვალი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11031836-2024-tslis-parlamentis-archevnebshi-amomrchevelta-titkmis-90-khmas-elektronuli-teknologiebis-gamoqenebit-mistsems>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹¹³ ცესკოს 2023 წლის 6 თებერვლის №05/2023 განკარგულება საარჩევნო უბნების განსაზღვრის შესახებ, სადაც საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის არჩევნები ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარდება, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskos-samartlebrivi-aqtebi/gankargulebebi/singleview/11031837-gankarguleba-052023-06022023>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹¹⁴ იქვე.

¹¹⁵ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Code of Good Practice in Electoral Matters, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/090000168092af01>, განახლებულია: 06.02.2024.

მიდგომას ამა თუ იმ კანდიდატთან მიმართებით. მეორე მხრივ კი, ამგვარი მიდგომით, შესაძლებელია, კომისიამ ბათილად მიიჩნიოს ისეთი ბიულეტენი, რომელზეც ობიექტური დამკვირვებლისთვის ამოცნობადია ამომრჩევლის ნამდვილი ნება, თუმცა მონიშვნის ფორმა არ შეესაბამება კანონმდებლობით დადგენილ წესს.

ქვეყანაში ელექტრონული არჩევნების არსებული მოდელის სრულად დანერგვის შემთხვევაში (მას შემდეგ, რაც ბიულეტენები ხელით მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევაში გადაითვლება და შემაჯამებელი ოქმიც ელექტრონული აპარატით ამობეჭდილი ქვითრის შესაბამისად შედგება), არაჯეროვნად მონიშნული ბიულეტენების გაბათილება გასაგები იქნება ელექტრონული სკანერის მუშაობის პრინციპიდან გამომდინარე. თუმცა, ბიულეტენების ხელით დათვლის წესის არსებობის პირობებში, ამგვარი კატეგორიული მიდგომა, შესაძლოა, მსჯელობის საგანი გახდეს.

ასევე, აღსანიშნავია, რომ საარჩევნო უბნების ნაწილზე¹¹⁶ არჩევნები ძველი წესით, ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენების გარეშე ტარდება. ასეთ უბნებზე კი საარჩევნო ბიულეტენის ბათილობის საკითხი კვლავ ძველი წესით, საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 69-ე მუხლის მე-3 პუნქტით რეგულირდება. ნორმის მიხედვით, დადგენილი ნიმუშის საარჩევნო ბიულეტენი მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიჩნევა ბათილად, თუ: საარჩევნო ბიულეტენი დამოწმებული არ არის ამომრჩეველთა რეგისტრატორის ხელმოწერითა და სპეციალური ბეჭდით; შეუძლებელია იმის დადგენა, რომელ საარჩევნო სუბიექტს მისცა ხმა ამომრჩეველმა; სპეციალურ კონვერტში აღმოჩნდა დადგენილ რაოდენობაზე მეტი საარჩევნო ბიულეტენი; სპეციალური კონვერტი არ არის დადგენილი ნიმუშის; საარჩევნო ბიულეტენი საარჩევნო ყუთში აღმოჩნდა სპეციალური კონვერტის გარეშე; ან საარჩევნო ბიულეტენი განკუთვნილი იყო სხვა საარჩევნო უბნისთვის. ამდენად, ამ შემთხვევაში, ელექტრონული არჩევნების თავში მოცემული ფორმულირებისგან განსხვავებით, ერთგვაროვანი მონიშვნის აუცილებლობა აღარ არის ბიულეტენის ნამდვილობის განმსაზღვრელი კრიტერიუმი და მისი ნამდვილობა, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, კვლავ კომისიური მსჯელობით დგინდება.

არაელექტრონული უბნების შემთხვევაში, ხმის მიცემასა და ბიულეტენის ბათილობასთან დაკავშირებით განსხვავებული მიდგომის არსებობა, შესაძლოა, პოლიტიკური მანიპულირების საგანი გახდეს. განსაკუთრებით მაშინ, თუ ელექტრონულ და არაელექტრონულ უბნებზე ბიულეტენების ბათილობის სტატისტიკა სხვადასხვა იქნება, რისთვისაც საარჩევნო ადმინისტრაცია მზად უნდა იყოს. განსხვავებული რეგულირება შეიძლება ასევე დამაბნეველი აღმოჩნდეს როგორც ამომრჩევლის, ისე საარჩევნო კომისიების წარმომადგენლებისთვის, რადგან ცესკოს მათთვის სხვადასხვა საინფორმაციო კამპანიის და ტრენინგოვანი შედეგების შემუშავება მოუწევს. ამომრჩეველთა 10% საკმაოდ მნიშვნელოვანი რიცხვია, რამაც შეიძლება არსებითი გავლენა იქონიოს არჩევნების საბოლოო შედეგზე. ამდენად, არსებითია, რომ ცესკომ განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმოს არაელექტრონულ უბნებზე საარჩევნო პროცესის მაღალი სტანდარტით ორგანიზებას და ისინი „მეორეხარისხოვნად“ არ იყოს მიჩნეული. **საქართველოში საარჩევნო კანონმდებლობის ხშირი ცვლილების პრაქტიკიდან გამომდინარე, მოსალოდნელი რისკების თავიდან ასარიდებლად, მნიშვნელოვანია, რომ ცესკომ ყურადღება გაამახვილოს ამ გარემოებებზე და უზრუნველყოს არჩევნებში ჩართული მხარეების სათანადოდ ინფორმირება კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებული რეგულირების თაობაზე.**

¹¹⁶ დაახლოებით, ამომრჩეველთა 10%.

2023 წლის 6 თებერვალს ცესკომ „კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ“¹¹⁷ დადგენილება მიიღო. სწორედ ამ დადგენილების შესაბამისად ჩატარდა 2023 წელს შუალედური/რიგგარეშე არჩევნები და ამავე დადგენილებით განსაზღვრული წესითა და პირობებით გაიმართება 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებიც.¹¹⁸

¹¹⁷ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskos-samartlebrivi-aqtebi/dadgenilebebisadasd21/singleview/11031834-dadgenileba-072023-06022023>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹¹⁸ „საარჩევნო ტექნოლოგიებისა და შესაბამისი მომსახურების მუსყიდვასთან დაკავშირებული ბაზრის კვლევა“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 15 თებერვალი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11031863-saarchevno-teknologiebisa-da-shesabamisi-momsakhurebis-shesqidvastan-dakavshirebuli-bazris-kvleva>, განახლებულია: 06.02.2024.

2023 წლის 29 აპრილის ქუთაისის საკრებულოს შუალედური არჩევნების შეფასება

1. საიას სადამკვირვებლო მისია

2023 წლის 29 აპრილს საქართველოს პარლამენტის შუალედური არჩევნები გაიმართა სენაკის, ხობისა და ფოთის მაჟორიტარულ საარჩევნო ოლქში. მერების რიგგარეშე არჩევნები - თვითმმართველი თემების – თერჯოლისა და ცაგერის მუნიციპალიტეტების ტერიტორიაზე, ხოლო მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემით გასამართი მუნიციპალიტეტების საკრებულოების შუალედური არჩევნები თვითმმართველი ქალაქის – ქუთაისისა და თვითმმართველი თემების – თიანეთის, ახალციხის, გურჯაანის, ტყიბულის მუნიციპალიტეტებში.¹¹⁹ შუალედური/რიგგარეშე არჩევნებისთვის ჯამში 165 საარჩევნო უბანი გაიხსნა.¹²⁰

საია ლიმიტირებული გრძელვადიანი და მოკლევადიანი სადამკვირვებლო მისიის ფარგლებში დააკვირდა არჩევნების დღეს ქუთაისის პირველ მაჟორიტარულ ოლქში, სადაც საკრებულოს მაჟორიტარი წევრის ასარჩევად კენჭისყრა 11 საარჩევნო უბანზე¹²¹ ჩატარდა.¹²² მოკლევადიან მისიაში საიას 5 დამკვირვებელი იყო ჩართული. არჩევნების დღეს 3 მათგანი 6 უბანზე განაწილდა.¹²³ მოქმედებდა 1 ცენტრალური შტაბი თბილისში, სადაც ორგანიზაციის 2 თანამშრომელი მუშაობდა. საია წინასაარჩევნო გარემოს ყველა საარჩევნო ოლქში რეგიონული ოფისების მეშვეობით აკვირდებოდა.¹²⁴

საარჩევნო უბნების შერჩევის დროს საიას სადამკვირვებლო მისიის პრიორიტეტი ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისა და პილოტირების პროცესზე დაკვირვება, კონკრეტულად, საარჩევნო ადმინისტრაციის მზაობის, ამომრჩეველთა ინფორმირების, კენჭისყრის მიმდინარეობის, შედეგების დათვლისა და გამოქვეყნების მონიტორინგი იყო. დაკვირვებისთვის კონკრეტული საარჩევნო უბნები რეგისტრირებული ამომრჩევლის რაოდენობით და ტერიტორიული მდებარეობის მიხედვით განისაზღვრა.

2. არჩევნების წინა პერიოდი და პოლიტიკური კონტექსტი

2023 წლის 29 აპრილის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნები დაბალი კონკურენციის პირობებში წარიმართა. მმართველ პარტიას საინიციატივო ჯგუფის მიერ წარმოდგენილი კონკურენტი ჰყავდა თერჯოლის მუნიციპალიტეტსა¹²⁵ და ტყიბულის შესაბამის მაჟორიტარულ ოლქში.¹²⁶ ფოთის, ხობის და სენაკის მაჟორიტარულ ოლქში კი,

¹¹⁹ 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/-2023-sakrebulo-shualeduri/2023-wlis-29-aprilis-shualerudiriggareshe-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹²⁰ იქვე.

¹²¹ მათ შორის, ერთი - პენიტენციური დაწესებულების ტერიტორიაზე.

¹²² 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/-2023-sakrebulo-shualeduri/2023-wlis-29-aprilis-shualerudiriggareshe-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹²³ №59.36; №59.37; №59.38; №59.43; №59.44; №59.45 უბნები.

¹²⁴ ქუთაისის, თელავის, დუშეთისა და ზუგდიდის ოფისები.

¹²⁵ მუნიციპალიტეტების მერების 2023 წლის 29 აპრილის რიგგარეშე არჩევნებისთვის წარდგენილი მერობის კანდიდატები, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3mokqXX>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹²⁶ საკრებულოს 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური არჩევნებისთვის წარდგენილი მაჟორიტარი კანდიდატები, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3KVF2Qs>, განახლებულია: 06.02.2024.

„ქართულ ოცნებას“ პოლიტიკური გაერთიანება „თავისუფალი საქართველოსთვის“ (პარტიის ლიდერი - კახა კუკავა) უწევდა კონკურენციას.¹²⁷ საკრებულოს შუალედურ არჩევნებში, გურჯაანის, თიანეთის, ახალციხისა და ქუთაისის შესაბამის მაჟორიტარულ ოლქებში, მხოლოდ მმართველი პარტიის კანდიდატები მონაწილეობდნენ.¹²⁸ ასევე, მხოლოდ „ქართულმა ოცნებამ“ წარმოადგინა კანდიდატი ცაგერის მერის არჩევნებზე.¹²⁹

საკრებულოების მაჟორიტარი წევრების არჩევნების გამართვის საჭიროება დღის წესრიგში დააყენა დეპუტატებისთვის უფლებამოსილებების შეწყვეტამ.¹³⁰ ცაგერის მუნიციპალიტეტის მერმა „ქართული ოცნებიდან“ გიორგი ნემსაძემ თანამდებობა პირადი განაცხადების საფუძველზე დატოვა.¹³¹ თერჯოლის მერი ლაშა გოგიაშვილი („ქართული ოცნება“) ავტოსაგზაო შემთხვევის შედეგად გარდაიცვალა,¹³² ხოლო ფოთის, ხობისა და სენაკის მაჟორიტარულ ოლქში პარლამენტის შუალედური არჩევნების გამართვის საფუძველი ასევე მმართველი პარტიიდან საქართველოს პარლამენტის წევრის, ირაკლი ხახუბიას გარდაცვალება გახდა.¹³³

29 აპრილის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნების ოფიციალური წინასაარჩევნო პერიოდი, კანონმდებლობის შესაბამისად,¹³⁴ კენჭისყრამდე 60 დღით ადრე, 2023 წლის 28 თებერვალს დაიწყო.¹³⁵ წინასაარჩევნო კამპანია მშვიდ გარემოში მიმდინარეობდა. საიას ქუთაისის, ზუგდიდის, თელავის და ღუშეთის რეგიონულ ოფისებს გრძელვადიანი სადამკვირვებლო მისიის ფარგლებში კანონმდებლობის დარღვევის შემთხვევები არ გამოუვლენიათ.

2023 წლის 29 აპრილის არჩევნების მიმართ ინტერესი გაზარდა ელექტრონული ტექნოლოგიების პილოტირებამ, რაც 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის კიდევ ერთი ტესტი უნდა გამხდარიყო. თუმცა, **დაბალი კონკურენციისა და აქტივობის პირობებში,¹³⁶ რთულია იმ პრობლემების ზუსტი იდენტიფიცირება, რომლებიც შეიძლება თან ახლდეს უბნებში ამომრჩეველთა გაზრდილი რაოდენობის და საყოველთაო არჩევნების თანმდევი მზარდი დაძაბულობის ფონზე არჩევნების ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარებას.**

¹²⁷ საქართველოს პარლამენტის 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური არჩევნებისთვის წარდგენილი მაჟორიტარი კანდიდატები, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/41n2Z8H>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹²⁸ საკრებულოს 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური არჩევნებისთვის წარდგენილი მაჟორიტარი კანდიდატები, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3KVF2Qs>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹²⁹ მუნიციპალიტეტების მერების 2023 წლის 29 აპრილის რიგგარეშე არჩევნებისთვის წარდგენილი მერობის კანდიდატები, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3m0kqXX>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹³⁰ „ქალაქ ქუთაისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 28 დეკემბრის №158 განკარგულება; თიანეთის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 30 აგვისტოს №8 სხდომის ოქმი; ახალციხის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 28 ოქტომბრის №10 სხდომის ოქმი; ტყიბულის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 30 ნოემბრის №გ-75. 75223343 განკარგულება; გურჯაანის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 5 დეკემბრის №გ-91. 9122339001 განკარგულება.

¹³¹ ცაგერის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 28 ნოემბრის №20 სხდომის ოქმი.

¹³² თერჯოლის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2022 წლის 18 ოქტომბრის №გ-29.2922291001 განკარგულება.

¹³³ „საქართველოს პარლამენტის 2022 წლის 2 ნოემბრის №1950-IX მს-XXმ დადგენილება.

¹³⁴ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 45-ე მუხლი.

¹³⁵ საკრებულოს 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური არჩევნების საარჩევნო ღონისძიებათა გრაფიკი, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3Nm2O8j>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹³⁶ „ამომრჩეველთა აქტივობა 20:00 საათის მდგომარეობით“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 29 აპრილი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-shualeduri-archevnebi/-amomrchevelta-aqtivoba-aprili-2023-3>, განახლებულია: 06.02.2024.

წინასაარჩევნო პერიოდში ცენტრალური საარჩევნო კომისია ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენების შესახებ ატარებდა საინფორმაციო კამპანიებს ამომრჩევლებთან,¹³⁷ ტრენინგებს კომისიის წევრებთან¹³⁸ და სამუშაო შეხვედრებს ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან.¹³⁹

2022 წლის დეკემბერში მიღებული ცვლილებების შესაბამისად, 29 აპრილის არჩევნებისთვის საოლქო საარჩევნო კომისიებმა შეარჩიეს არა მხოლოდ საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრები, არამედ - მათი ხელმძღვანელი პირებიც.¹⁴⁰

საარჩევნო კომისიების წევრთა შერჩევის პროცესში გათვალისწინებული იყო მათი თანამდებობრივი შეუთავსებლობის შესახებ გაფართოებული მოთხოვნები (საფუძვლები). ეს გამორიცხავდა საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრად ისეთი პირის არჩევას, რომელიც ბოლო ორ არჩევნებზე იყო პარტიის მიერ დანიშნული კომისიის წევრი, თავად იყრიდა კენჭს ან იყო საარჩევნო სუბიექტის წარმომადგენელი; ასევე, პირი, რომელიც ბოლოს ჩატარებულ არჩევნების წლის დასაწყისის შემდეგ იყო რომელიმე პარტიის შემომწირველი.¹⁴¹

3. საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტება

ცესკოს მიერ გამოქვეყნებული მონაცემების მიხედვით, 164 საუბნო საარჩევნო კომისიაში პროფესიული წევრებისთვის განკუთვნილი 1312 ვაკანტური ადგილის დასაკავებლად (492 ხელმძღვანელი პირის ჩათვლით) განაცხადი წარადგინა 1347-მა მსურველმა,¹⁴² საოლქო საარჩევნო კომისიების დროებითი წევრობის 30 ვაკანტური ადგილის დასაკავებლად¹⁴³ კი - 35-მა.¹⁴⁴ მათგან 29 პირმა გასაუბრებაშიც მიიღო მონაწილეობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ორივე დონეზე კანდიდატების შერჩევის პროცესი რეალური კონკურენციის გარეშე წარიმართა. აღსანიშნავია, რომ ცესკოს წევრთა 2/3-იანი (12 ხმა) მხარდაჭერის მოპოვება 29 კანდიდატიდან ვერცერთმა ვერ მოახერხა.¹⁴⁵ ისინი ანტიჩიხური მექანიზმის ფარგლებში უბრალო უმრავლესობით დაინიშნენ.

¹³⁷ „ინფორმირების კამპანიის „ვესაუბრებით ამომრჩევლებს“ ფარგლებში ამომრჩევლები ელექტრონულ ტექნოლოგიებს გაეცნენ“ ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/43ZGdpg>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹³⁸ „29 აპრილის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნებისთვის საარჩევნო ადმინისტრაციის ტრენერთა გადამზადება დაიწყო“, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/46clss5>, განახლებულია: 06.02.2024..

¹³⁹ „ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან მორიგი სამუშაო შეხვედრა გაიმართა“, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/42TnD0H>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴⁰ „საინფორმაციო განცხადება საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა არჩევის შესახებ“, საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 15 მარტი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11032075-29-aprilis-shualeduririggareshe-archevnebstvis-saubno-saarchevno-komisiebi-tsevrebi-airchies>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴¹ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის მე-20 მუხლის მე-17¹ ნაწილი.

¹⁴² ცესკოს №5/2023 სხდომის ოქმი.

¹⁴³ 10 საოლქო საარჩევნო კომისიაში ვაკანტური იყო 3-3 ადგილი.

¹⁴⁴ „ცესკომ საოლქო საარჩევნო კომისიების დროებითი წევრები აირჩია“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 24 თებერვალი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11031964-tseskom-saalko-saarchevno-komisiebi-droebiti-tsevrebi-airchia>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴⁵ ცესკოს №5/2023 სხდომის ოქმი.

4. კენჭისყრის დღე და ელექტრონული ტექნოლოგიები

29 აპრილის შუალედურ/რიგგარეშე არჩევნებზე ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის, ხმის მიცემისა და ბიულეტენების ელექტრონული დათვლის აპარატების გამოყენებით კენჭისყრა 117 საარჩევნო უბანზე ჩატარდა, დანარჩენ 48 საარჩევნო უბანზე კი პროცესი ტრადიციული წესით წარიმართა.¹⁴⁶ ტრადიციული უბნების შემთხვევაში საარჩევნო ბიულეტენები გაციფრულდა და შესაბამის პლატფორმაზე აიტვირთა.¹⁴⁷ ელექტრონული საშუალებით არჩევნებში მონაწილეობა შუალედურ/რიგგარეშე არჩევნებზე რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა 91%-ისთვის იყო ხელმისაწვდომი. 30 აპრილს წილისყრით გამოვლინდა გადასათვლელი საარჩევნო უბნები. ბიულეტენების ხელახლა დათვლა კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ვადაში, 2023 წლის 1-ელ მაისს (არჩევნებიდან მესამე დღეს) განხორციელდა.¹⁴⁸ სპეციალურად შექმნილ გადათვლის ცენტრებში ათივე საოლქო საარჩევნო კომისიამ გადათვალა 28 საუბნო საარჩევნო კომისიის მონაცემები.¹⁴⁹ გადათვლის შემდეგ არჩევნების შედეგები არ შეცვლილა.¹⁵⁰

საია მიიჩნევს, რომ პროცესის მიმართ სანდოობის გაზრდის მიზნით, უმჯობესია, კანონმდებლობაში განხორციელდეს ცვლილება, რომლის საფუძველზეც ცესკო უზრუნველყოფს ყველა საარჩევნო ბიულეტენის გაციფრულებას, მათ შორის, ისეთ უბნებზეც, სადაც არჩევნები ელექტრონული აპარატების გამოყენებით ჩატარდება.

ქუთაისის მაჟორიტარულ ოლქში ამომრჩევლის აქტივობა საკმაოდ დაბალი იყო და ამ ოლქში¹⁵¹ რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა¹⁵² 21% შეადგინა. ასეთი დაბალი აქტივობის და კონკურენციის მიუხედავად, საიას დამკვირვებლებმა გამოავლინეს როგორც ელექტრონულ აპარატებთან დაკავშირებული ტექნიკური პრობლემები, ასევე ხარვეზები ამომრჩევლის ინფორმირებისა და საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა მომზადების კუთხით.

გამოვლინდა 100-მეტრიან რადიუსში ამომრჩევლის აღრიცხვისა და ადამიანების შეკრების ფაქტებიც. გარდა ამისა, კენჭისყრის მიმდინარეობისას გამოიკვეთა ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები, რომლებიც, ძირითადად, აპარატში ბიულეტენის ხელმეორედ მოთავსების მცდელობას და ბიულეტენის დაზიანებას უკავშირდებოდა. კენჭისყრის დღის განმავლობაში პროცედურულ დარღვევებზე საიას დამკვირვებლებს საჩივარი არ წარუდგენიათ, ასევე, არ დაუფიქსირებიათ ისეთი

¹⁴⁶ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 20 თებერვლის №16/2023 განკარგულება, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskos-samartlebrivi-aqtebi/gankargulebebi/singleview/11031874-gankarguleba-162023-20022023>; საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 20 თებერვლის №17/2023 განკარგულება, ხელმისაწვდომია: <https://shorturl.at/dL012>; საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 20 თებერვლის №15/2023 განკარგულება, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskos-samartlebrivi-aqtebi/gankargulebebi/singleview/11031873-gankarguleba-152023-20022023>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴⁷ 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/-2023-sakrebulo-shualeduri/2023-wlis-29-aprilis-shualeduridiriggareshi-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁴⁸ იქვე, გვ. 18.

¹⁴⁹ იქვე.

¹⁵⁰ იქვე.

¹⁵¹ №59.01.

¹⁵² 25761 ადამიანი.

ინციდენტები, რომლებიც საარჩევნო პროცესის მშვიდ გარემოში წარმართვას შეაფერხებდა.

4.1. საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით

საარჩევნო უბნებზე ამომრჩეველთა იდენტიფიკაცია სინქრონიზებული (ერთმანეთთან ინტერნეტის გარეშე დაკავშირებული) ვერიფიკაციის აპარატის მეშვეობით ხორციელდებოდა, რომელშიც შესაბამისი საარჩევნო უბნის სია იყო ჩატვირთული.¹⁵³ ზოგადი წესის შესაბამისად, ყოველი 700 ამომრჩევლისთვის გათვალისწინებული იყო მინიმუმ 1 ვერიფიკაციის აპარატი.¹⁵⁴ აპარატების რაოდენობა დამოკიდებული იყო კონკრეტულ საარჩევნო უბანზე რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა რაოდენობაზე. იმ უბნებზე, სადაც რეგისტრირებული იყო 500 ამომრჩეველი, განთავსებული იყო ვერიფიკაციის ორი აპარატი; 500-1500 ამომრჩევლის შემთხვევაში - სამი, 1500-2500 ამომრჩევლის შემთხვევაში - ოთხი, ხოლო 2500-3000 ამომრჩევლის შემთხვევაში - ხუთი აპარატი.¹⁵⁵

თითოეული უბნისთვის გათვალისწინებული იყო არანაკლებ 2 ძირითადი საარჩევნო ყუთი მასზე დამონტაჟებული ხმის დათვლის სპეციალური ელექტრონული აპარატით.¹⁵⁶

უბნის გახსნიდან კენჭისყრის დაწყებამდე თითოეული აპარატიდან კომისიის თავმჯდომარე ბეჭდავდა ამომრჩეველთა სიებს (საწყისი ანგარიში), რომლებიც, სადემონსტრაციო ოქმთან ერთად, თვალსაჩინო ადგილას გამოიკვრებოდა. იდენტიფიკაციისთვის ამომრჩეველს შეეძლო, გამოეყენებინა როგორც ელექტრონული პირადობის მოწმობა, რომელსაც რეგისტრატორი სპეციალურ წამკითხველში მოათავსებდა, ასევე საქართველოს მოქალაქის არაელექტრონული პირადობის მოწმობა ან პასპორტი, რომლის მონაცემებსაც რეგისტრატორი აპარატში ინფორმაციის ხელით შეყვანით მოქმედებდა. ხმის მიცემამდე ამომრჩეველი გადიოდა მარკირების პროცედურას და ხელს აწერდა აპარატის მეშვეობით დაბეჭდილ ქვითარზე. ქვითარები სარეგისტრაციო მაგიდაზე განთავსებულ გაუმჭირვალე დალუქულ ყუთში თავსდებოდა.

ბიულეტენისა და ჩარჩო-კონვერტის გადაცემის შემდეგ რეგისტრატორი ამომრჩეველს განუმარტავდა მათი შევსების და გამოყენების წესს, ასევე, აფერადებინებდა იმავე საარჩევნო ბიულეტენზე სპეციალურად გამოყოფილ ადგილზე არსებულ საცდელ წრეს. ამის შემდეგ ამომრჩეველი შედიოდა ფარული კენჭისყრის კაბინაში, სპე-

¹⁵³ სიების ჩატვირთვა ხორციელდება ცესკოს საარჩევნო პროცესების მართვის დეპარტამენტის მიერ.

¹⁵⁴ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, მე-4 მუხლის 1-ლი ნაწილის ბ ქვეპუნქტი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskossamartlebrivi-aqtebi/dadgenilebebisadasd21/singleview/11031834-dadgenileba-072023-06022023>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁵⁵ 2023 წლის 29 აპრილის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, გვ. 17, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/-/2023-sakrebulo-shualeduri/2023-wlis-29-aprilis-shualerudiriggareshe-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁵⁶ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/kanonmdebloba/tseskossamartlebrivi-aqtebi/dadgenilebebisadasd21/singleview/11031834-dadgenileba-072023-06022023>, განახლებულია: 06.02.2024.

ციალური მარკერის გამოყენებით ავსებდა საარჩევნო ბიულეტენს და, არჩევანის ფარულობის დაცვის მიზნით, ათავსებდა მას ჩარჩო-კონვერტში. ამომრჩეველი დადგენილი წესით ათავსებდა ბიულეტენს სპეციალურ აპარატში, ხოლო ჩარჩო-კონვერტს გადასცემდა ყუთის ზედამხედველს.

კენჭისყრის პროცესის დაწყებამდე კომისიის თავმჯდომარე თითოეული ხმის დათვლის აპარატიდან იღებდა „ნულოვან ამონაწერს“, რაც ადასტურებდა, რომ იმ მომენტისთვის არცერთ ამომრჩეველს აპარატის საშუალებით ხმა არ ჰქონდა მიცემული.

კენჭისყრის პროცედურების დასრულების შემდეგ ვერიფიკაციის აპარატიდან იბეჭდებოდა მოსული ამომრჩევლის შესახებ საბოლოო ანგარიში.

ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატებიდან წინასწარი შედეგების შესახებ ამონაწერის ამობეჭდვის შემდეგ საუბნო საარჩევნო კომისიამ ბიულეტენები ხელით გადათვალა, რის საფუძველზეც, შეივსო შემაჯამებელი ოქმები.

29 აპრილის არჩევნებზე, პირველად, მარკირების პროცედურა გადასატანი ყუთით მოსარგებლე ამომრჩეველმაც გაიარა.

წინასწარი შედეგების შესახებ კონსოლიდირებული ამონაწერი, ისევე, როგორც კენჭისყრის შედეგების შემაჯამებელი ოქმები, პლანშეტური კომპიუტერის საშუალებით, საოლქო საარჩევნო კომისიის ნაცვლად, პირდაპირ ცესკოში გადაიგზავნა.

4.2. ამომრჩეველთა ინფორმირებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მომზადების პრობლემები

გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც ამომრჩეველს უჭირდა ხმის მიცემის ახლებური წესის გაგება და სწორად გამოყენება.¹⁵⁷ ბევრი მათგანი მთვლელ აპარატში ბიულეტენის მოთავსების პროცესში საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრის დახმარებას საჭიროებდა. კომისიის წევრების მიერ პროცედურის დეტალურად ახსნის მიუხედავად, არჩევანის დაფიქსირების შემდეგ ამომრჩეველი ზოგჯერ ბიულეტენს კეცავდა, რაც აპარატში მის მოთავსებას ართულებდა.¹⁵⁸ მსგავს შემთხვევებზე კომისიის წევრები სხვადასხვა უბანზე სხვადასხვაგვარად რეაგირებდნენ. ზოგან ამომრჩევლის მიერ დაკეცილ ბიულეტენს გაფუჭებულად მიიჩნევდნენ და მას ახალ ბიულეტენს გადასცემდნენ, ზოგ უბანზე კი ამომრჩეველს ბიულეტენის გასწორებაში ეხმარებოდნენ და ხმის მთვლელ ელექტრონულ აპარატში მის მოთავსებას ცდილობდნენ.

მნიშვნელოვანია, ამ საკითხზე ცესკოს მხრიდან ერთგვაროვანი პრაქტიკის დანერგვა ყველა საუბნო საარჩევნო კომისიის დონეზე, რათა ამომრჩევლის ხმის მიცემის უფლება ქვეყნის მასშტაბით თანაბრად იყოს დაცული.

საიას დამკვირვებელმა გამოავლინა შემთხვევა, როდესაც ამომრჩეველმა ელექტრონულ აპარატში ბიულეტენის მოთავსების განმეორებითი მცდელობის შემდეგ მყისიერად დატოვა უბანი,¹⁵⁹ მოწყობილობამ კი ბიულეტენი კვლავ არ მიიღო. მოქალაქის მობრუნება ვეღარ მოხერხდა, ხოლო ბიულეტენი გაფუჭებულად ჩაითვალა.

¹⁵⁷ ქუთაისის №59.37 და №59.38 უბნები.

¹⁵⁸ ქუთაისის №59.38 უბანი.

¹⁵⁹ ქუთაისის №59.37 უბანი.

მნიშვნელოვანია სპეციალური ჩარჩო-კონვერტების დანიშნულებისამებრ გამოყენებასა და ხმის დათვლის სპეციალური ელექტრონული აპარატის ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელმა კომისიის წევრმა იქამდე შეაყოვნოს ამომრჩეველი, სანამ ბიულეტენი საარჩევნო ყუთში დადგენილი წესის შესაბამისად არ აღმოჩნდება.

ქუთაისის №59.38 საარჩევნო უბანი დაახლოებით 15 წუთის დაგვიანებით გაიხსნა, რადგან ტექნოლოგიების დროულად გააქტიურება ვერ მოესწრო. ამან საარჩევნო უბანთან რიგი წარმოშვა.

საიას დამკვირვებლების მიერ დაფარულ ყველა უბანზე იმყოფებოდა ცესკოს მიერ წარმოდგენილი ტექნიკური მუშაკი (IT თანამშრომელი), რომელიც საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრებს ელექტრონულ აპარატებთან დაკავშირებულ ტექნიკურ საკითხებში ეხმარებოდა. ზოგიერთ საარჩევნო უბანზე, განსაკუთრებით, კენჭისყრის პროცესის დასაწყისში, შესამჩნევი იყო ზემდგომი საარჩევნო კომისიების წარმომადგენლების აქტიური ჩართულობა კენჭისყრის პროცესის ორგანიზებაში. გარკვეული შეფერხებების წარმოშობის შემთხვევაში, ისინი გასცემდნენ მითითებებს და მონაწილეობდნენ ამა თუ იმ პრობლემის გადაწყვეტის პროცესში. უბნებზე მათმა ყოფნამ და ჩართულობამ, მართალია, პოზიტიური როლი შეასრულა კენჭისყრის პროცესის ეფექტიანი ორგანიზების თვალსაზრისით, თუმცა, ასევე წარმოშვა ეჭვები საყოველთაო არჩევნების პირობებში მოსალოდნელ გამოწვევებთან დაკავშირებით. საია მიიჩნევს, რომ არჩევნების გაზრდილი მასშტაბიდან გამომდინარე, გართულება სათანადო რაოდენობის ადამიანური რესურსის მობილიზება. შესაბამისად, საუბნო საარჩევნო კომისიებს პროცესის დამოუკიდებლად მართვა მოუწევთ. **იმისთვის, რომ არჩევნები ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით მაქსიმალურად გამართულად წარიმართოს, მნიშვნელოვანია, ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ სრულფასოვნად გადაამზადოს ყველა დონის საარჩევნო კომისიის წევრი, რათა მათ დამოუკიდებლად და ეფექტიანად შეძლონ კენჭისყრის დღეს საარჩევნო უბნებზე ტექნოლოგიების ხარვეზით გამოწვეული შეფერხების აღმოფხვრა.**

4.3. ელექტრონული აპარატების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული ხარვეზები

ორგანიზაციის დამკვირვებელმა ერთ-ერთ უბანზე გამოავლინა შემთხვევა, როდესაც ვერიფიკაციის აპარატების სპეციალური MRZ (Machine-Readable Zone) წამკითხველები¹⁶⁰ ვერ აღიქვამდა ელექტრონულ პირადობის მოწმობებს და რეგისტრატორებს ხელით უწევდათ მონაცემების შეყვანა.¹⁶¹ ტექნიკური ხარვეზი უბანზე მოქმედი 4 აპარატიდან 2-ს აღმოაჩნდა. ამას კენჭისყრის პროცესის შეფერხება არ გამოუწვევია, თუმცა, ამომრჩეველთა ნაკადის ზრდის პირობებში, ასეთი რისკი არსებობს. ზოგადად, ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის პროცესზე დაკვირვება აჩვენებს, რომ ვერიფიკაციის აპარატების მიერ ელექტრონული პირადობის მოწმობების ვერაღქმის მიზეზი, ზოგ

¹⁶⁰ მოქალაქის პირადობის დამადასტურებელი ელექტრონული მოწმობის წაკითხვადი ზონა - აპარატი, რომელიც აღიქვამს ამომრჩევლის პირად ბარათს და შესაბამის პირს ეძებს ვერიფიკატორში ჩატვირთულ ამომრჩეველთა ერთიან სიაში.

¹⁶¹ №59.37 უბანი.

შემთხვევაში, დაზიანებული დოკუმენტია და აპარატის ტექნიკურ გაუმართაობას არ უკავშირდება.

29 აპრილის არჩევნებზე მოქალაქეებს არაელექტრონული (ლამინირებული) პირადობის მოწმობებით და პასპორტითაც შეეძლოთ ხმის მიცემა.

საიას დამკვირვებლებს ხმის მთვლელი აპარატების მწყობრიდან გამოსვლის შემთხვევა არ გამოუვლენიათ.

4.4. ხმის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები

მნიშვნელოვანი გამოწვევა, რომელიც კენჭისყრის პროცესში საიას დამკვირვებლებმა გამოავლინეს, ხმის ფარულობის დარღვევის რისკებს უკავშირდება. როგორც აღინიშნა, ამომრჩეველთა ნაწილი საარჩევნო ბიულეტენს ძველი პრაქტიკის ზეგავლენით კეცავდა, რაც მის დაზიანებას იწვევდა. ასეთ შემთხვევებში, ხმის ფარულობა ირღვეოდა როგორც ამომრჩევლის მიერ გადაკეცილი ბიულეტენის გასწორების მცდელობისას, ასევე საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრის მიერ გაფუჭებულად მიჩნეული ბიულეტენისთვის კუთხის ჩამოჭრისა და ცალკე შენახვის პროცესში.¹⁶²

ასევე, გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც ამომრჩეველი არასწორად დებდა ბიულეტენს ჩარჩო-კონვერტში და კენჭისყრის კაბინიდან გამოსვლის შემდეგ ცდილობდა მის გასწორებას, რა დროსაც ირღვეოდა ხმის ფარულობა.¹⁶³ ეს რისკი განსაკუთრებით მაღალი იყო უშუალოდ ხმის მთვლელ ელექტრონულ აპარატში ბიულეტენის მოთავსების პროცესში. ზოგ შემთხვევაში, ამომრჩეველი არასწორი კუთხით დებდა ბიულეტენს, რის გამოც, აპარატი მას არ იღებდა. განმეორებითი მცდელობის დროს კი შესაძლებელი ხდებოდა მის მიერ გამოვლენილი ნების დანახვა.¹⁶⁴ გარდა ამისა, ზოგჯერ ამომრჩეველს ბიულეტენი ჩარჩო-კონვერტში მოთავსების გარეშე გამოჰქონდა კაბინიდან, რა დროსაც მისი არჩევანი უბანზე მყოფი პირებისთვის პოტენციურად თვალსაჩინო ხდებოდა.¹⁶⁵

მნიშვნელოვანია, რომ ამომრჩეველთა ხმის ფარულობის მაქსიმალურად დასაცავად საარჩევნო ადმინისტრაციამ მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, მათ შორის, უზრუნველყოს ამომრჩეველთა ინფორმირება. საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგების დროს განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდეს ამ საკითხის მნიშვნელობაზე.

¹⁶² №59.38 უბანი.

¹⁶³ №59.38 უბანი.

¹⁶⁴ №59.38 უბანი.

¹⁶⁵ №59.37 უბანი.

4.5. ამომრჩევლის აღრიცხვა

მიუხედავად იმისა, რომ მმართველმა პარტიამ არსებითი კონკურენციის გარეშე შეძლო გამარჯვების მოპოვება,¹⁶⁶ კვლავ პრობლემური ტენდენცია იყო საარჩევნო უბნების მიმდებარე ტერიტორიაზე კოორდინატორთა/უცხო პირთა მობილიზება და ამომრჩეველთა აღრიცხვა.

ქუთაისის №38 საარჩევნო უბნის მიმდებარე ტერიტორიაზე პირები, რომლებსაც, სავარაუდოდ, ჰქონდათ საარჩევნო სიები, ამომრჩევლებს აღრიცხავდნენ და მათ ვინაობას ინიშნავდნენ. ორგანიზაციის დამკვირვებლების ინფორმაციით, უბნებთან მობილიზებულნი იყვნენ პოლიციის წარმომადგენლები, თუმცა ამას ხელი არ შეუშლია შეკრებილი ჯგუფებისთვის, ეწარმოებინათ ამომრჩევლის აღრიცხვა და თვალთვალის გარემო შეექმნათ ხმის მისაცემად მისული მოქალაქეებისთვის.

¹⁶⁶ ქუთაისის, გურჯაანის, თიანეთის და ახალციხის მუნიციპალიტეტების საკრებულოების შუალედურ არჩევნებში ხმების 100% „ქართული ოცნების“ კანდიდატებმა მიიღეს. ასევე მმართველი პარტიის კანდიდატმა მიიღო ხმების 100% ცაგერის მუნიციპალიტეტში გამართულ მერის არჩევნებში. ტყიბულის მაჟორიტარულ ოლქში არჩევნებში ორი კანდიდატი მონაწილეობდა, სადაც „ქართული ოცნების“ კანდიდატმა გიორგი კერესელიძემ ხმების 97% მოაგროვა, ხოლო დამოუკიდებელმა კანდიდატმა გიორგი გაგოშიძემ - 13%. ფოთის, ხობისა და სენაკის ოლქში საპარლამენტო მაჟორიტარის არჩევნების შედეგების მიხედვით, „ქართული ოცნების“ კანდიდატმა გიორგი ხახუბიამ ხმების 95% მოაგროვა, ბესიკ წულეისკირმა („თავისუფალი საქართველო“) კი - 5%.

2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნების შეფასება

1. საიას სადამკვირვებლო მისია

2023 წლის 1-ელ ოქტომბერს საქართველოს პარლამენტის გორი-კასპის მაჟორიტარი დეპუტატისა და გურჯაანის მერის არჩევნები ჩატარდა.¹⁶⁷ გაიხსნა სულ 133 საარჩევნო უბანი.¹⁶⁸ აქედან, 103 უბანზე კენჭისყრის პროცესი წარიმართა ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის და ხმის დათვლის აპარატების გამოყენებით, ხოლო¹⁶⁹ 30-ზე - ძველი წესით.¹⁷⁰

საია არჩევნებს ორივე საარჩევნო ოლქის ტერიტორიაზე ლიმიტირებული გრძელვადიანი და მოკლევადიანი სადამკვირვებლო მისიით, მობილური ჯგუფების მეშვეობით დააკვირდა. კენჭისყრის ოთახებში არსებული ვითარების პარალელურად, მობილური ჯგუფების დამკვირვებლები თვალს ადევნებდნენ უბნის გარეთ მიმდინარე მოვლენებსაც. ორგანიზაციის 8 დამკვირვებელმა 21 საარჩევნო უბანი მოიცვა.¹⁷¹ პრიორიტეტულად შეირჩა მხოლოდ ისეთი უბნები, სადაც კენჭისყრა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით უნდა ჩატარებულიყო, ასევე, უბნები, სადაც მეტი ამომრჩეველი იყო რეგისტრირებული. ორგანიზაცია წინასაარჩევნო გარემოს ყველა საარჩევნო ოლქში რეგისტრირებული ოფისების მეშვეობით აკვირდებოდა.¹⁷²

საიას სადამკვირვებლო მისიის პრიორიტეტი, აპრილში გამართული არჩევნების მსგავსად, იყო ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისა და პილოტირების პროცესზე დაკვირვება, კონკრეტულად, საარჩევნო ადმინისტრაციის მზაობის, ამომრჩეველთა ინფორმირების, კენჭისყრის მიმდინარეობის, შედეგების დათვლისა და გამოქვეყნების მონიტორინგი.

2. არჩევნების წინა პერიოდი და პოლიტიკური კონტექსტი

1-ლი ოქტომბრის არჩევნები, 29 აპრილის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნების მსგავსად, დაბალი კონკურენციის პირობებში წარიმართა. 14 აგვისტოს ბრიფინგზე „ქართული ოცნების“ თავმჯდომარემ ირაკლი კობახიძემ გორისა და კასპის მაჟორიტარულ ოლქში მმართველი პარტიის კანდიდატად გიორგი სოსიაშვილი, ხოლო გურჯაანის მერის პოზიციაზე გიორგი მაჭავარიანი დაასახელა.¹⁷³ საპარლამენტო

¹⁶⁷ 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-oqtombris-shualeduri-archevnebi/2023-wlis-1-oktombris-shualeduririggareshe-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁶⁸ იქვე.

¹⁶⁹ „პირველ ოქტომბერს პარლამენტის შუალედური და მერის რიგგარეშე არჩევნები გაიმართება“ ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 30 სექტემბერი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11032927-pirvel-oktombers-parlamentis-shualeduri-da-meris-riggareshe-archevnebi-gaimarteba>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁷⁰ იქვე.

¹⁷¹ №12.19, №12.22, №12.18, №12.06, №12.07, №12.08, №12.02, №12.01, №12.04, №15.32.02, №15.32.09, №15.30.03, №15.30.04, №15.32.07, №15.32.04, №15.30.01, №15.32.05, №15.30.01, №15.32.08 უბნები.

¹⁷² საიას თელავის და გორის ოფისები.

¹⁷³ „ქართულმა ოცნებამ“ შუალედურ არჩევნებში კანდიდატები დაასახელა“, საინფორმაციო პორტალი „რადიო თავისუფლება“, 2023 წლის 14 აგვისტო, ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32547029.html>, განახლებულია: 06.02.2024.

ოპოზიციას კანდიდატები არ წარმოუდგენია. ამის მიზეზად მათ საერთო არჩევნების მოახლოება და ოპოზიციის რესურსების კონსოლიდაცია დაასახელეს.¹⁷⁴

გურჯაანის მერის არჩევნებში მხოლოდ „ქართული ოცნების“ კანდიდატი იყო წარმოდგენილი, გორისა და კასპის მაჟორიტარულ ოლქში კი მმართველ პარტიის კანდიდატს მამუკა ტუსკაძე (საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური მოძრაობა „სოციალური სამართლიანობისთვის“) უწევდა კონკურენციას.¹⁷⁵

პირველ შემთხვევაში, არჩევნების დანიშვნის მიზეზი 2023 წლის თებერვალში პარტია „საქართველოსთვის“ წევრ გიორგი ხოჯევანიშვილის მიერ პარლამენტის საკუთარი სურვილით დატოვება გახდა,¹⁷⁶ ხოლო მეორე შემთხვევაში, მიმდინარე წლის ივნისში თანამდებობა ასევე საკუთარი სურვილით დატოვა გურჯაანის მერმა („ქართული ოცნება“) ზურაბ უტიაშვილმა.¹⁷⁷

ოფიციალური წინასაარჩევნო პერიოდი 2 აგვისტოს დაიწყო.¹⁷⁸ რეალური კონკურენციის არარსებობის პირობებში, საიას საარჩევნო კანონმდებლობის დარღვევის შემთხვევები არ გამოუვლენია.

3. საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტება

ცესკოს მიერ გამოქვეყნებული მონაცემების მიხედვით, 133 საუბნო საარჩევნო კომისიაში პროფესიული წევრებისთვის განკუთვნილი 1064 ვაკანტური ადგილის დასაკავებლად (399 ხელმძღვანელი პირის ჩათვლით) 1092 განაცხადი დარეგისტრირდა.¹⁷⁹ საოლქო საარჩევნო კომისიების დროებითი წევრების შემთხვევაში კი, 9 ვაკანტური ადგილის დასაკავებლად განაცხადი 13-მა მსურველმა წარადგინა.¹⁸⁰ მათგან 11-მა პირმა გასაუბრებაშიც მიიღო მონაწილეობა. აპრილში გამართული არჩევნების მსგავსად, ეს მიანიშნებდა, რომ ორივე დონეზე კანდიდატების შერჩევის პროცესი რეალური კონკურენციის გარეშე წარიმართა. აღსანიშნავია, რომ ცესკოს წევრთა 2/3-იანი (12 ხმა) მხარდაჭერის მოპოვება 11 კანდიდატიდან მხოლოდ ორმა მოახერხა.¹⁸¹ დანარჩენები კი ანტიჩიხური მექანიზმის მეშვეობით დაინიშნნენ. **საიას მოსაზრებით, სასურველია, მოიხსნას საკანონმდებლო ბარიერები საოლქო და საუბნო საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტების ვადებთან დაკავშირებით. ასევე, გაიზარდოს როგორც განაცხადების მიღების, ასევე მისი დამუშავების პერიოდი. ეს პროცესი არ უნდა იყოს დამოკიდებული არჩევნების ოფიციალურად გამოცხადების თარიღზე.**

¹⁷⁴ ოლიკაძე ნ. საინფორმაციო ბიულეტენი №47, აგვისტო (თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2023), გვ. 3-4, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/https://gyla.ge/files/47_geo.pdf, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁷⁵ 2023 წლის 1-ლი ოქტომბრის შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების ანგარიში, ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ოფიციალური ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-oqtombris-shualeduri-archevnebi/2023-wlis-1-oktombris-shualeduririggareshe-archevnebis-angarishi-1>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁷⁶ „პარტია „საქართველოსთვის“ დეპუტატი პარლამენტს და პარტიას ტოვებს“, საინფორმაციო პორტალი „Civil.ge“, 2023 წლის 6 თებერვალი, ხელმისაწვდომია: <https://civil.ge/ka/archives/524284>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁷⁷ „გურჯაანის მერმა თანამდებობა დატოვა“, საინფორმაციო პორტალი „რადიო თავისუფლება“, 2023 წლის 9 ივნისი, ხელმისაწვდომია: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/32452119.html>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁷⁸ საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 45-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.

¹⁷⁹ თავდაპირველად 1 233 განაცხადი დარეგისტრირდა, აქედან 122-მა კონკურსანტმა რეგისტრაცია გააუქმა, ცხრა განაცხადი ხარვეზიანი იყო, ხოლო 10-მა კონკურსანტმა მონაწილეობაზე უარი თქვა.

¹⁸⁰ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 15 დეკემბრის №03-02/1367 წერილი.

¹⁸¹ ცესკოს №25/2023 სხდომის ოქმი.

4. საკანონმდებლო ცვლილებები

არჩევნებამდე ცესკოს დადგენილებით დაზუსტდა და მოწესრიგდა ბიულეტენის მთვლელ აპარატში მოთავსების რეგულაცია, შეიცვალა ჩარჩო-კონვერტის დიზაინი და განისაზღვრა ინფორმაციის გადაგზავნის წესი ტექნიკური ხარვეზის შემთხვევაში.

ცესკოს 5 აგვისტოს სხდომაზე წარმოდგენილი ცვლილებით, დაზუსტდა ბიულეტენის მთვლელ აპარატში მოთავსების წესი. დადგენილების მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუ ხმის დათვლის სპეციალური ელექტრონული მოწყობილობა საარჩევნო ბიულეტენს უკან დააბრუნებს, შესაძლებელია აპარატში მისი ხელმეორედ მოთავსება. კვლავ დაბრუნების შემთხვევაში კი, ის გაფუჭებულად მიიჩნევა.¹⁸² ბიულეტენს ამომრჩევლის თანდასწრებით ჩამოეჭრება კუთხე, დაეწერება „გაფუჭებულია“, ხელს მოაწერს საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე და ის ცალკე შეინახება. კომისიის თავმჯდომარის დავალებით, რეგისტრატორი ვალდებულია, ამომრჩეველს გაფუჭებული საარჩევნო ბიულეტენი ახლით შეუცვალოს.¹⁸³

ასევე, დადგენილებით განისაზღვრა, რომ „ამომრჩეველი საარჩევნო ბიულეტენს სპეციალური ჩარჩო-კონვერტის საშუალებით ათავსებს ძირითად საარჩევნო ყუთზე დამონტაჟებულ აპარატში იმგვარად, რომ ბიულეტენის წინა მხარე მოექცეს ქვემოდან“.¹⁸⁴ ამგვარი ქცევის ხელშესაწყობად შეიცვალა ჩარჩო-კონვერტის დიზაინიც. მასზე დატანილი ისარი (მინიშნება) წარწერით „მოათავსეთ ბიულეტენი აპარატში“, გამოსახული იქნება კონვერტის მხოლოდ ერთ მხარეს, რაც ამომრჩეველს რეკომენდებული ქცევისკენ მიანიშნებს.

ცესკოს 23 აგვისტოს სხდომაზე მიღებული ცვლილებით განისაზღვრა ინფორმაციის გადაგზავნის წესი ტექნიკური ხარვეზის არსებობისას.¹⁸⁵ რეგულირების მიხედვით, პლანშეტური მოწყობილობის ან აპლიკაციის ხარვეზის შემთხვევაში, წინასწარი შედეგების ამონაწერის გადაგზავნა შესაძლებელი იქნება საუბნო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრული პირის ხელთ არსებული სხვა ტექნიკური საშუალებით.¹⁸⁶ საუბნო საარჩევნო კომისიის შიგნით (შენობაში) ინტერნეტ კავშირის პრობლემის შემთხვევაში კი, ამონაწერის, ასევე, კენჭისყრის შედეგების შემაჯამებელი ოქმის ფოტოასლის გადაგზავნა ნებადართული იქნება საუბნო საარჩევნო კომისიის გარე პერიმეტრიდან.¹⁸⁷

¹⁸² საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის „თ“ ქვეპუნქტი, ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5713266?publication=6>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁸³ იქვე.

¹⁸⁴ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 2 აგვისტოს N45/2023 დადგენილებით დამტკიცებული საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა სახელმძღვანელო ინსტრუქცია.

¹⁸⁵ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, მე-10¹ მუხლი, ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5713266?publication=6>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁸⁶ იქვე, მე-2 პუნქტი.

¹⁸⁷ იქვე, მე-4 პუნქტი.

5. კენჭისყრის დღე და ელექტრონული ტექნოლოგიები

1-ლი ოქტომბრის ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარებულ არჩევნებში მონაწილეობა 133 საარჩევნო უბანზე რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის 85.3%-მა მიიღო.¹⁸⁸

5.1. ამომრჩეველთა ინფორმირებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მომზადების პრობლემები

გურჯაანის №19 უბანზე მთვლელი აპარატის გააქტიურების შემდეგ კომისიის წევრებს არ შეუძლონ მობილურ ტელეფონით, იღებდა თუ არა აპარატი სპეციალური QR კოდის გარეშე ბიულეტენის ფორმის ფურცელს. კომისიის წევრებმა საიას დამკვირვებელს განუცხადეს, რომ ეს რეგულაცია აღარ იყო ძალაში. დამკვირვებლის მითითების შემდეგ მათ შენიშვნის სისწორე საოლქო საარჩევნო კომისიასთან გადაამოწმეს და ეს პროცედურა შეასრულეს.

ამავ უბანზე გამოვლინდა შემთხვევა, როდესაც ამომრჩეველს, ერთის ნაცვლად, ორი ბიულეტენი გადაეცა. ბიულეტენები ერთმანეთზე იყო მიკრული, რაც, სავარაუდოდ, რეგისტრატორმა ვერ შენიშნა. აპარატმა ისინი არ მიიღო. ბიულეტენები გაფუჭებულად ჩაითვა და ამომრჩეველს ახალი ბიულეტენი გადაეცა.

საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრების მიერ პროცედურის დეტალურად ახსნის მიუხედავად, ამომრჩეველთა ნაწილს უჭირდა პროცესში სრულფასოვნად გარკვევა და ბიულეტენის სკანერში მოთავსების პროცესში დახმარებას საჭიროებდა.

საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგების დასრულების შემდეგ ცესკომ მათ დისტანციურად მიაწოდა ინფორმაცია გაფუჭებულ ბიულეტენთან დაკავშირებულ ახალ რეგულირებასთან დაკავშირებით. ცვლილების მიხედვით, ბიულეტენის გაფუჭებულად მიჩნევის შემთხვევაში, კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა პროცედურებთან ერთად, ბიულეტენი უნდა გადაიკეცოს და შეიკრას ლითონის შემკვრელით (ე.წ. სტეპლერით).¹⁸⁹ ყველა უბანზე, რომლებსაც საია აკვირდებოდა, კომისიებმა პროცედურა ახლებური რეგულირების შესაბამისად შეასრულეს.

გორის №32.09 უბანი განთავსებული იყო მცირეფართიან ოთახში. ამას კენჭისყრის პროცესი არ შეუფერხებია. ასევე, შენობას, რომელშიც ეს საარჩევნო უბანი იყო განთავსებული, არ ჰქონდა პანდუსი.

კომისიის წევრების გაზრდილი რაოდენობის, ასევე, ტექნიკური პერსონალისა და უბნების გამსხვილების პირობებში, კენჭისყრის პროცესის შეუფერხებლად წარმართვისა და პროცესზე ეფექტიანი დაკვირვების მიზნით, მნიშვნელოვანია, ცესკომ უზრუნველყოს სათანადო სივრცის მქონე უბნების ორგანიზება.

¹⁸⁸ „პირველ ოქტომბერს პარლამენტის შუალედური და მერის რიგგარეშე არჩევნები გაიმართება“, ცესკოს ოფიციალური ვებგვერდი, 2023 წლის 30 სექტემბერი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/presrelizebi/singleview/11032927-pirvel-oktombers-parlamentis-shualeduri-da-meris-riggareshe-archevnebi-gaimarteba>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁸⁹ საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის 2023 წლის 6 თებერვლის №07/2023 დადგენილება კენჭისყრის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარების წესისა და პირობების განსაზღვრის შესახებ, მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის „თ“ ქვეპუნქტი, ხელმისაწვდომია: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5713266?publication=6>, განახლებულია: 06.02.2024.

5.2. ელექტრონული აპარატების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული ხარვეზები

გურჯაანის №19 უბანზე გარკვეული პერიოდით მწყობრიდან გამოვიდა ხმის მთვლელი ელექტრონული აპარატი, თუმცა ამ ფაქტს კენჭისყრის პროცესი არ შეუფერხებია და ხმის მიცემა მეორე აპარატით გაგრძელდა. ტექნიკურმა პერსონალმა უზრუნველყო ხარვეზიანი აპარატის ამუშავება.

ასევე, გურჯაანის №19 უბანზე ვერიფიკაციის ერთ-ერთი აპარატის სპეციალური MRZ (Machine-Readable Zone) წამკითხველი ვერ აღიქვამდა ელექტრონულ პირადობის მოწმობებს და, ამომრჩეველთა იდენტიფიკაციის მიზნით, რეგისტრატორს მონაცემი ხელით შეჰყავდა. კომისიის თავმჯდომარემ დამხმარე ტექნიკური ჯგუფი გამოიძახა, რის შემდეგაც პრობლემა აღმოიფხვრა.

გორის №2 უბანზე მწყობრიდან გამოვიდა ვერიფიკაციის 4 აპარატიდან ერთ-ერთი. მოწყობილობა სინქრონიზაციის პროცესს გამოეთიშა და ამომრჩეველთა ვერიფიკაცია მის გარეშე გაგრძელდა. კენჭისყრის პროცესი არ შეფერხებულა.

ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით საარჩევნო პროცესის შეუფერხებლად წარმართვისთვის, მნიშვნელოვანია, ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ სრულფასოვნად გადაამზადოს ყველა დონის საარჩევნო კომისიის წევრები და სხვა დამხმარე პერსონალი, რათა მათ დაბრკოლების გარეშე შეძლონ კენჭისყრის დღეს საარჩევნო უბნებზე ტექნოლოგიების ხარვეზით გამოწვეული შეფერხების ეფექტიანად აღმოფხვრა.

5.3. ხმის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები

1-ლი ოქტომბრის არჩევნებზე ასევე გამოვლინდა ხმის ფარულობის დარღვევის შემთხვევები, კონკრეტულად, მარკერით მონიშვნის კვალი შესამჩნევი იყო ბიულეტენის უკანა მხრიდან.

ამგვარი პრაქტიკა მნიშვნელოვან რისკს შეიცავს ხმის ფარულობის დარღვევის თვალსაზრისით და ცესკოს მხრიდან შესაბამის რეაგირებას საჭიროებს.

გარდა ამისა, გამოვლინდა ცალკეული შემთხვევები, როდესაც ფარულობის დარღვევა თავად ამომრჩევლის ქმედებით (კენჭისყრის კაბინიდან საარჩევნო ურნამდე ბიულეტენის მიტანა ჩარჩო-კონვერტში მოთავსების გარეშე) იყო გამოწვეული. **ხმის ფარულობის მაქსიმალურად უზრუნველსაყოფად საარჩევნო ადმინისტრაციამ უნდა მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, მათ შორის, ჩაატაროს ცნობიერების ამაღლების კამპანია, რომელიც, დიდ ქალაქებთან ერთად, რეგიონებში არსებულ სოფლებსა და სხვა დასახლებებსაც მოიცავს. საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგების დროს განსაკუთრებული აქცენტი უნდა გაკეთდეს ამ საკითხის მნიშვნელობაზე.**

5.4. საარჩევნო უბნებზე ამომრჩევლის უკანონო აღრიცხვა

1-ლი ოქტომბრის შუალედურ/რიგგარეშე არჩევნებზე, რეალური კონკურენციის არარსებობის მიუხედავად, კოორდინატორთა/უცხო პირთა მობილიზება და ამომრჩეველთა აღრიცხვა კვლავ პრობლემური ტენდენცია იყო.

გურჯაანის №7 საარჩევნო უბანზე საიას დამკვირვებელმა გამოავლინა შემთხვევა, როდესაც პარტია „ქართული ოცნების“ წარმომადგენელი რეგისტრატორის მაგიდაზე განთავსებულ ვერიფიკაციის აპარატს მობილური ტელეფონით ვიდეოს უღებდა. დამკვირვებლის შენიშვნის შემდეგ მან გადაღება შეწყვიტა.

საიას დამკვირვებლებმა ასევე გამოავლინეს ადამიანთა შეკრებისა და ამომრჩეველთა აღრიცხვის შემთხვევები კასპის №3, გორის №2 და №9, გურჯაანის №18, №19 და №22 უბნების მიმდებარე ტერიტორიებზე.

გორის №9 საარჩევნო უბნის პერიმეტრზე, სავარაუდოდ, „ქართული ოცნების“ კოორდინატორი ტელეფონით ესაუბრებოდა დაუდგენელ პირს და მას თანამშრომლების მიყვანას სთხოვდა. გურჯაანის №18 უბნის მიმდებარე ტერიტორიაზე შეკრებილი პირები მობილური ტელეფონით უკავშირდებოდნენ ამომრჩეველს და უუბნებოდნენ, რომ უბანზე მისულიყვნენ. ასევე, საიას დამკვირვებელმა დააფიქსირა სატრანსპორტო საშუალებებით ამომრჩეველთა უბანზე მიყვანის შემთხვევები. მსგავსი ფაქტები გამოვლინდა გურჯაანის №19 საარჩევნო უბანზეც. საიას დამკვირვებლის ინფორმაციით, კასპის №3 საუბნო საარჩევნო კომისიაში „ქართული ოცნების“ წარმომადგენელი დროს საარჩევნო უბნის გარეთ, პერიმეტრზე შეკრებილ პირებთან კომუნიკაციაში ატარებდა. ის, სავარაუდოდ, ამომრჩეველთა მობილიზაციის პროცესში იყო ჩართული.

ვენეციის კომისიის საარჩევნო ნორმათა კოდექსის თანახმად, ამომრჩეველთა სიები უნდა ქვეყნდებოდეს, თუმცა არჩევნებზე მისულთა სია - არა.¹⁹⁰ ამის მიზეზი ისაა, რომ კენჭისყრის დღეს ამომრჩევლის უბანზე გამოუცხადებლობა შეიძლება მის პოლიტიკურ არჩევანზე მიუთითებდეს.¹⁹¹ საიას შეფასებით, იმის მიუხედავად, რომ ხმის მისაცემად ამომრჩევლის მობილიზება ლეგალური საქმიანობაა, მას მაინც უარყოფითი კონტექსტი აქვს. არსებული პრაქტიკით, ხშირ შემთხვევაში, მობილიზება ზეწოლაში გადაიზრდება, ამ კუთხით კი განსაკუთრებით მოწყვლადები საჯარო სექტორში, საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებსა და არასამეწარმეო (არაკომერციულ) იურიდიულ პირებში დასაქმებული ადამიანები არიან.

საარჩევნო კანონმდებლობით, აკრძალულია არჩევნების დღეს კენჭისყრის შენობიდან 100 მეტრის მანძილზე ამომრჩევლის გადაადგილების ფიზიკური შეფერხება, ადამიანთა შეკრება ან ამომრჩეველთა აღრიცხვა.¹⁹² **ამ გამოწვევასთან გასამკლავებლად დადგენილი ნორმების ეფექტიანი აღსრულება, სამართალდამრღვევების გამოვლენა და მათთვის შესაბამისი სახდელის დაკისრება არსებითად მნიშვნელოვანია.**

¹⁹⁰ Code of Good Practice on Electoral Matters. Guidelines and explanatory report, European Commission through Law (Venice Commission) Adopted by the Venice Commission at its 51st and 52nd sessions (Venice, 5-6 July and 18-19 October 2002), CDL-AD (2002) 23, Strasbourg, 30 October 2002, გვ. 14, ვენეციის კომისიის ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://rm.coe.int/090000168092af01>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁹¹ იქვე, გვ. 22.

¹⁹² საქართველოს საარჩევნო კოდექსი, 45-ე მუხლის მე-12 ნაწილი.

6. 1-ელ ოქტომბერს ჩატარებული შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების და ამ არჩევნებზე გამოყენებული ელექტრონული საშუალებების აუდიტი

ცესკოს ინიციატივით, 1-ელ ოქტომბერს ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით გამართული შუალედური/რიგგარეშე არჩევნების და ამ არჩევნებზე გამოყენებული ელექტრონული საშუალებების შესაბამისობის აუდიტი განხორციელდა.¹⁹³

აუდიტის პირველი ეტაპი აუდიტორების საქართველოში ვიზიტს, მოსამზადებელ სამუშაოებსა და სამოქმედო გეგმის შედგენას მოიცავდა, ხოლო მეორე ეტაპი უშუალოდ აუდიტის ჩატარებას და ანგარიშის მომზადებას ითვალისწინებდა.¹⁹⁴

მთლიანობაში, აუდიტორულმა მომსახურებამ მოიცვა აუდიტორული ანგარიშის და რეკომენდაციების მომზადება შემდეგ საკითხებზე: 1) საერთაშორისო საარჩევნო პრინციპებთან ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარებული არჩევნების (კენჭისყრის) შესაბამისობა;¹⁹⁵ 2) გამოყენებული ელექტრონული საშუალებების (საარჩევნო ტექნოლოგიების) ტექნიკური და პროგრამული ფუნქციონირება,¹⁹⁶ კონკრეტულად, აკმაყოფილებდა თუ არა არჩევნებში გამოყენებული აპარატურა და პროგრამული უზრუნველყოფა ტენდერის პირობებს და ტექნიკურ სპეციფიკაციებს;¹⁹⁷ 3) საქართველოს საარჩევნო კანონმდებლობასთან ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარებული არჩევნების (კენჭისყრის) შესაბამისობა.¹⁹⁸

აუდიტის შესახებ ინფორმაცია 6 ოქტომბრის ცესკოს სხდომაზე მიაწოდა კოლეგებს ცესკოს თავმჯდომარემ გიორგი კალანდარიშვილმა.¹⁹⁹ სხდომაზე უკმაყოფილება გამოთქვა ცესკოს ოპოზიციონერმა წევრმა ანა კობახიძემ და კალანდარიშვილი ცესკოს წევრებისთვის ინფორმაციის არადროულ მიწოდებაში დაადანაშაულა.²⁰⁰ კობახიძის თქმით,²⁰¹ აუდიტის განხორციელების შესახებ ინფორმაცია მან სწორედ 6 ოქტომბრის სხდომაზე შეიტყო.²⁰² საპასუხოდ, გიორგი კალანდარიშვილმა აღნიშნა, რომ პროცესის წარმართვა არა ცენტრალური საარჩევნო კომისიის შემადგენლობას, არამედ შესაბამის სტრუქტურულ ერთეულს - საფინანსო დეპარტამენტს ევალებ

¹⁹³ „ცესკოს თავმჯდომარემ არჩევნებში ჩართულ მხარეებს 1-ლი ოქტომბრის არჩევნებზე ჩატარებული აუდიტის ანგარიში გააცნო“, 2023 წლის 27 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11033011-tseskos-tavmjdomarem-archevnebshi-chartul-mkhareebis-1-oktombris-archevnebbe-chatarebuli-auditis-angarishi-gaatsno>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁹⁴ „ცენტრალური საარჩევნო კომისიის სხდომა“, 2023 წლის 6 ოქტომბერი, ცესკოს ოფიციალური YouTube-გვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://www.youtube.com/watch?v=ZEMHOu4uH0I&t=2395s>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁹⁵ „აუდიტის დასკვნა - საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის (ცესკო) შესაბამისობის დამოუკიდებელი აუდიტის მომსახურება“, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-oqtombris-shualeduri-archevnebi/auditis-daskvna>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁹⁶ ამომრჩეველთა ვერიფიკაციის აპარატები VIU Desktop 818-100; ხმის მთვლელი სპეციალური ელექტრონული აპარატები PCOS SAES-1800Plus; პლანშეტური კომპიუტერი VIU Tablet 100; აპარატების პროგრამული უზრუნველყოფა; საწყისი (Source) კოდის მიმოხილვა.

¹⁹⁷ „აუდიტის დასკვნა - საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის (ცესკო) შესაბამისობის დამოუკიდებელი აუდიტის მომსახურება“, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-oqtombris-shualeduri-archevnebi/auditis-daskvna>, განახლებულია: 06.02.2024.

¹⁹⁸ იქვე.

¹⁹⁹ „ცენტრალური საარჩევნო კომისიის სხდომა“, 2023 წლის 6 ოქტომბერი, ცესკოს ოფიციალური YouTube-გვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://www.youtube.com/watch?v=ZEMHOu4uH0I&t=2395s>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁰⁰ იქვე.

²⁰¹ იქვე.

²⁰² იქვე.

ბოდა, ხოლო ცესკოს თავმჯდომარე, მისი ადმინისტრაციული ფუნქციებიდან გამომდინარე, ყველაფრის საქმის კურსში იყო.²⁰³ კალანდარიშვილმა დააზუსტა, რომ ამ პროცესში ცესკოს წევრებს მონაწილეობა არ მიუღიათ, რადგან ამის საჭიროება არ ყოფილა, თუმცა აუდიტთან დაკავშირებით ინფორმაცია მათ ჯერ კიდევ რამდენიმე თვის წინ, ბიუჯეტზე მსჯელობის დროს ჰქონდათ.²⁰⁴ ასევე, გიორგი კალანდარიშვილის თქმით, კოლეგების მხრიდან სურვილის შემთხვევაში, ის ყოველ ეტაპზე მზად იყო, მათთვის ინფორმაცია გაეზიარებინა.²⁰⁵

29 ოქტომბერს ცესკომ 2023 წლის 1-ელ ოქტომბერს ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით ჩატარებული არჩევნების აუდიტის დასკვნის შედეგები წარმოადგინა.²⁰⁶ ცესკოს მიერ ორგანიზებულ პრევენტივის პოლიტიკური პარტიებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, ჟურნალისტები, ასევე, ელექტრონული აპარატების მომწოდებელი (Smartmatic International B.V) და აუდიტის განმასხვრცილებელი (Pro V&V) კომპანიების უფლებამოსილი პირები ესწრებოდნენ.²⁰⁷ აუდიტორული დასკვნა ცესკოს ვებგვერდზე გამოქვეყნდა.²⁰⁸

დასკვნის მიხედვით, არჩევნებში გამოყენებული აუდიტირებული აპარატურა და პროგრამული უზრუნველყოფა შეესაბამებოდა სატენდერო მოთხოვნებს, ტექნიკურ სპეციფიკაციებსა და ქართულ კანონმდებლობას.²⁰⁹

აუდიტორული დასკვნის შედეგად გაიცა 3 რეკომენდაცია:²¹⁰ 1) სასურველია, გადაიხედოს აპარატების ტესტირების პროცესი, რადგან 1-ლი ოქტომბრის საპილოტე არჩევნებზე გამოყენებული მოწყობილობები არის მხოლოდ ნაწილი ტექნიკისა, რომელიც გამოყენებული იქნება მთელი ქვეყნის მასშტაბით ჩატარებული არჩევნებისთვის.²¹¹ 2) თუ სპეციალურ სიაში შეყვანილი კომისიის წევრი, რომელსაც საკუთარ უბანზე არ აქვს ხმის მიცემის უფლება, მაინც გამოცხადდება უბანზე, სასურველია, ვერიფიკაციის აპარატმა გამოსცეს ხმოვანი სიგნალი.²¹² 3) ვერიფიკაციის აპარატმა გამოსცეს ხმოვანი სიგნალი, თუ გადასატანი საარჩევნო ყუთის სიაში შეყვანილი ამომრჩეველი გამოცხადდება საარჩევნო უბანზე.²¹³

ცესკოს თავმჯდომარის თქმით, 2024 წლის საერთო საპარლამენტო არჩევნებისთვის აუდიტი ხელახლა ჩატარდება.²¹⁴

²⁰³ იქვე.

²⁰⁴ იქვე.

²⁰⁵ იქვე.

²⁰⁶ „ცესკოს თავმჯდომარემ არჩევნებში ჩართულ მხარეებს 1-ლი ოქტომბრის არჩევნებზე ჩატარებული აუდიტის ანგარიში გააცნო“, 2023 წლის 27 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/siakhleebi/pres-relizebi/singleview/11033011-tseskos-tavmjdomarem-archevnebshi-chartul-mkhareebis-1-oktombris-archevnebze-chatarebuli-auditis-angarishi-gaatsno>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁰⁷ იქვე.

²⁰⁸ „აუდიტის დასკვნა-საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის (ცესკო) შესაბამისობის დამოუკიდებელი აუდიტის მომსახურება“, ცესკოს ვებგვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://cesko.ge/ge/archevnebi/2023/saqartvelos-parlamentis-2023-wlis-oqtombris-shualeduri-archevnebi/auditis-daskvna>, განახლებულია: 06.02.2024.

²⁰⁹ იქვე.

²¹⁰ იქვე.

²¹¹ იქვე.

²¹² იქვე.

²¹³ იქვე.

²¹⁴ „ცენტრალური საარჩევნო კომისიის სხდომა“, 2023 წლის 6 ოქტომბერი, ცესკოს ოფიციალური YouTube-გვერდი, ხელმისაწვდომია: <https://www.youtube.com/watch?v=ZEMHOu4uH0I&t=2395s>, განახლებულია: 06.02.2024.

საია მიიჩნევს, რომ 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის აუდიტი უნდა განხორციელდეს ორ ეტაპად - არჩევნებამდე და არჩევნების შემდეგ. ეს აუდიტები უნდა შედგებოდეს, რათა შემოწმდეს, ერთი მხრივ, გამოსაყენებელი ელექტრონული საშუალებების (საარჩევნო ტექნოლოგიების) ტექნიკური, პროგრამული ფუნქციონირება და შესაბამისობა,²¹⁵ ხოლო, მეორე მხრივ - რომ არჩევნებამდე აუდიტირებული ტექნოლოგიებისა და პროგრამული უზრუნველყოფის კუთხით ცვლილებები აღარ განხორციელებულა.²¹⁶

გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით გამართული/გასამართი არჩევნების აუდიტის დაგეგმვისა და მიმდინარეობის პროცესში ცესკოს წევრების ორგანიზაციული ჩართულობის საჭიროების მიუხედავად, მათ მიეწოდოთ სრულყოფილი ინფორმაცია ამ პროცესთან დაკავშირებით ცესკოს შესაბამისი დეპარტამენტის მიერ.

²¹⁵ საერთაშორისო საარჩევნო პრინციპებსა და საქართველოს საარჩევნო კანონმდებლობასთან შესაბამისობა.

²¹⁶ ცესკოს მდივნის, გიორგი ჯავახიშვილის მიერ 2023 წლის 6 ოქტომბრის სხდომაზე გავრცელებული ინფორმაცია.

4. რეკომენდაციები

2021-2023 წლებში ელექტრონული ტექნოლოგიების პილოტირების გამოცდილების, 2023 წლის 29 აპრილის ქუთაისის საკრებულოს შუალედური არჩევნების და 1-ლი ოქტომბრის შუალედური და რიგგარეშე არჩევნების სადამკვირვებლო მისიის მიგნებების საფუძველზე, საიამ შეიმუშავა რეკომენდაციები, რომლებიც საარჩევნო პროცესების გაუმჯობესებას ემსახურება.

ამომრჩეველთა ინფორმირებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მომზადების პრობლემები

- იმისთვის, რომ საარჩევნო პროცესი ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებით მაქსიმალურად გამართულად წარიმართოს, მნიშვნელოვანია, ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ სრულფასოვნად გადაამზადოს ყველა დონის საარჩევნო კომისიის წევრი, რათა მათ დამოუკიდებლად შეძლონ კენჭისყრის დღეს საარჩევნო უბნებზე ტექნოლოგიების ხარვეზით გამოწვეული შეფერხების ეფექტიანად აღმოფხვრა.
- მოსახლეობის ინფორმირების და ელექტრონულ ტექნოლოგიებთან მიმართებით დუზინფორმაციის²¹⁷ გავრცელების რისკების პრევენციისთვის, მნიშვნელოვანია, რომ ცესკოს მიერ ამომრჩეველთა ინფორმირების კუთხით მიმდინარე კამპანია კიდევ უფრო გაფართოვდეს და მაქსიმალურად მოიცვას რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობა.
- მნიშვნელოვანია, უბნების გამსხვილების და ამომრჩეველთა აქტივობის ზრდის შედეგად მოსალოდნელ სირთულეებთან გასამკლავებლად, საარჩევნო ადმინისტრაციამ წინმსწრებად მიიღოს საჭირო და ეფექტიანი ზომები, რათა საუბნო საარჩევნო კომისიებმა პროცესის შეფერხების და საარჩევნო უბნებზე რიგების წარმოქმნის გარეშე შეძლონ ამომრჩეველთა ნაკადის გატარება. საჭიროების შემთხვევაში, უბნებზე გაიზარდოს ხმის მთვლელი ელექტრონული მოწყობილობების რაოდენობა.
- კომისიის წევრების გაზრდილი რაოდენობის, ასევე, ტექნიკური პერსონალისა და უბნების გამსხვილების პირობებში, კენჭისყრის პროცესის შეუფერხებლად წარმართვისა და პროცესზე ეფექტიანი დაკვირვების მიზნით, მნიშვნელოვანია, ცესკომ უზრუნველყოს სათანადო სივრცის მქონე უბნების ორგანიზება.
- სპეციალური ჩარჩო-კონვერტების დანიშნულებისამებრ გამოყენებასა და ხმის დათვლის სპეციალური ელექტრონული აპარატის ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელმა კომისიის წევრმა იქამდე შეაყოვნოს ამომრჩეველი, სანამ ბიულეტენი საარჩევნო ყუთში დადგენილი წესის შესაბამისად არ აღმოჩნდება.
- საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ და საქართველოს ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ ჩაატარონ აქტიური კამპანია ელექტრონული პირადობის მოწმობებით საქართველოს მოქალაქეთა აღსაჭურვად.

²¹⁷ არსებობს რისკი, რომ ელექტრონული ტექნოლოგიები გამოყენებული იყოს ადამიანების დასაშინებლად, მაგალითად, მოსახლეობას მიეწოდოს არასწორი ინფორმაცია, თითქოს შესაძლებელია ამომრჩეველსა და მის მიერ გამოვლენილ ნებას მორის კავშირის დადგენა და ამგვარად მიცემული ხმა არ არის ფარული.

- იმისთვის, რომ ამომრჩევლის ხმის მიცემის უფლება ქვეყნის მასშტაბით თანაბრად იყოს დაცული, მნიშვნელოვანია, ყველა საუბნო საარჩევნო კომისიის დონეზე, დადგენილი წესის შესაბამისად, დაინერგოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა გაფუჭებულ, დაზიანებულ და გადაყვანილ ბიულეტენებთან მოპყრობის კუთხით.

ხმის ფარულობის დარღვევასთან დაკავშირებული გამოწვევები

- ამომრჩეველთა ხმის ფარულობის მაქსიმალურად დასაცავად საარჩევნო ადმინისტრაციამ მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, მათ შორის, უზრუნველყოს ამომრჩეველთა ინფორმირება. საუბნო საარჩევნო კომისიის წევრთა ტრენინგების დროს განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდეს ამ საკითხის მნიშვნელობაზე.

საკანონმდებლო რეგულირება, საარჩევნო დავები

- საარჩევნო კოდექსში ნათლად გაიწეროს ელექტრონულ არჩევნებთან დაკავშირებული არსებითი საკითხები. მაგალითად, რა საშუალებებით მოხდება საარჩევნო უბანზე ამომრჩეველთა ვერიფიკაცია და სხვა.
- საარჩევნო ელექტრონული ტექნოლოგიის ბოროტად გამოყენების შემთხვევებზე ეფექტიანი რეაგირებისთვის გაიწეროს საჯარო მოხელეებისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის წარმომადგენელთა ანგარიშვალდებულების დებულებები, განისაზღვროს ნათელი და ადეკვატური სანქციები როგორც საარჩევნო კოდექსში, ისე სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში.
- საარჩევნო დავების ეფექტიანად და სამართლიანად განსჯისთვის მოხდეს მოსამართლეთა კვალიფიკაციის ამაღლება არჩევნებში ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენებასთან დაკავშირებით.

ამომრჩევლის ნების გამოვლენა

- ბიულეტენზე გამოსატული ნების ნამდვილობასთან დაკავშირებით, საუბნო და საოლქო საარჩევნო კომისიებისთვის განკუთვნილ სახელმძღვანელო ინსტრუქციებში ნათლად განიმარტოს ნორმა და დადგინდეს ერთგვაროვანი პრაქტიკა კანონმდებლობის შესაბამისად.
- ცესკოს საინფორმაციო კამპანიის ფარგლებში მოქალაქეებს ნათლად განემარტოთ ბიულეტენის ბათილობის საფუძვლები.
- საქართველოში საარჩევნო კანონმდებლობის ხშირი ცვლილების პრაქტიკიდან გამომდინარე, მოსალოდნელი რისკების თავიდან ასარიდებლად, მნიშვნელოვანია, ცესკომ ყურადღება გაამახვილოს საარჩევნო ბიულეტენების ბათილობის კრიტერიუმებსა და საუბნო საარჩევნო კომისიის მსჯელობის ფარგლებზე, არჩევნებში ჩართულ მხარეებს მიაწოდოს ამომწურავი ინფორმაცია კონკრეტული საკითხის ირგვლივ არსებულ რეგულირებასთან დაკავშირებით.

ელექტრონული არჩევნების აუდიტი

- ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით გამართული/გასამართი არჩევნების აუდიტის დაგეგმვისა და მიმდინარეობის პროცესში ცესკოს წევრების ორგანიზაციული ჩართულობის საჭიროების მიუხედავად, მათ მიეწოდოთ სრულყოფილი ინფორმაცია ამ პროცესთან დაკავშირებით ცესკოს შესაბამისი დეპარტამენტის მიერ.
- 2024 წლის საპარლამენტო არჩევნებისთვის აუდიტი განხორციელდეს ორ ეტაპად - არჩევნებამდე და არჩევნების შემდეგ. ეს აუცილებელია, რათა შემოწმდეს, ერთი მხრივ, გამოსაყენებელი ელექტრონული საშუალებების (საარჩევნო ტექნოლოგიების) ტექნიკური, პროგრამული ფუნქციონირება და შესაბამისობა, ხოლო, მეორე მხრივ - რომ არჩევნებამდე აუდიტირებული ტექნოლოგიებისა და პროგრამული უზრუნველყოფის კუთხით ცვლილებები აღარ განხორციელებულა.

ბიულეტენების გაციფრულება

- პროცესის მიმართ სანდოობის გაზრდის მიზნით, უმჯობესია, კანონმდებლობაში განხორციელდეს ცვლილება, რომლის საფუძველზეც ცესკო უზრუნველყოფს ყველა საარჩევნო ბიულეტენის გაციფრულებას, მათ შორის, ისეთ უბნებზეც, სადაც არჩევნები ელექტრონული აპარატების გამოყენებით ჩატარდება.

ამომრჩევლის ნების კონტროლი

- სრულად აიკრძალოს არაუფლებამოსილი პირის მიერ, მათ შორის, საჯარო ინფორმაციას მიკუთვნებული სიების მეშვეობით, ამომრჩევლის აღრიცხვა როგორც კენჭისყრის ოთახში, ისე მის გარეთ. სამართალდამცავმა ორგანოებმა მოახდინონ ქმედითი რეაგირება საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 45-ე მუხლის მე-12 პუნქტით გათვალისწინებული (პერიმეტრთან დაკავშირებული რეგულაცია) შეზღუდვების დარღვევის ფაქტებზე.
- არჩევნების დღეს ამომრჩევლის ნებაზე ზეგავლენის პრევენციისთვის, საჭიროა, არჩევნების წინა დღე სიჩუმის დღედ გამოცხადდეს.

შენიშვნები

ⁱ საიასთან კომუნიკაციის დროს ცესკომ ხაზი გაუსვა საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ საინფორმაციო კამპანიის წარმოებას საჯარო უწყებებში, სასწავლო დაწესებულებებში, მეტროსადგურებში, სავაჭრო მოღვაწეებსა და სახალხო დეესასწაულებზე. ასევე ყურადღება გამახვილდა სასწავლო პროექტებზე, როგორებიცაა საარჩევნო ადმინისტრატორის კურსები, საარჩევნო განვითარების სკოლა და საარჩევნო ბანაკები. საიას პოზიციით, მნიშვნელოვანია, რომ ცესკოს საინფორმაციო კამპანიები, დიდ ქალაქებთან ერთად, რეგიონებში არსებულ სოფლებსა და დასახლებებს კიდევ უფრო მეტად მოიცავდეს, ამასთანავე, მოსახლეობას უნდა შეექმნას ობიექტური წარმოდგენა საარჩევნო ელექტრონული ტექნოლოგიების დანერგვის მიზნებსა და ლიმიტებზე.

ⁱⁱ ცესკოს მიერ საიასთვის მიწოდებული ინფორმაციით, საარჩევნო ადმინისტრაცია გეგმავს გარკვეული (გამსხვილებული) უბნების ისევ ძველ საზღვრებში დაბრუნებას, ასევე უბნებზე მე-3 ბიულეტენების მთვლელი მოწყობილობის დამატებას. ძველ საზღვრებში დაბრუნება, სავარაუდოდ, შეეხება ისეთ უბნებს, სადაც ტრადიციულად, ამომრჩევლის მაღალი აქტივობა იკვეთებოდა.